

1979-3

't ONDERSCHOER

heemkunde denekamp

't O N D E R S C H O E R

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: " 'n stiepel". De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het "braotspit" steken, dat een "Huon" of "Hunemwiefke" een brutale boerenknecht nagooide.

Als " 'n stiepel" verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder " 't slop".

In het stiepelgat sloot "de Lappe" uit het Aamsveen het "blauwe dämpke" dat de "zwarte dood" veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het "vlöggein um'n stiepel".

Door het "hoondegat" van de niendeur kon de hofhond "Siep" of "Pollo" ook 's-nachts een oogje houden op het erf achter het huis. Verder kon de boer veilig uitkijken "oawer 'n ondersten niendeur".

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer.

Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals " 'n riesbessem", " 'n zicht", " 'n strikhaakn", " 'n ploogstraampn" en de "peerdezelns".

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben "an zien wich" wat dan vaak weer leidde tot een "brulfte" en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten.

Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

HEEMKUNDE DENEKAMP.

Officiëel driemaandelijks
contactorgaan van
HEEMKUNDE DENEKAMP

1e jaargang 1979 nummer 3

Het blad wordt gratis toegezonden aan de leden.
Een afzonderlijk abonnement kost f 10,- per jaar, exclusief verzendkosten. Losse nummers kosten f 3,50.

Oplage: 200 stuks.
Vormgeving: H. Boink.
Ontwerp omslag: J.A.Veldhuis.

Kopy voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie tot een maand voor het einde van elk kwartaal.

Overname van de inhoud van dit blad slechts na toestemming van de redactie.

R e d a c t i e

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp. Telefoon (05413)2261.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, Denekamp. Telefoon (05413)2800.

HEEMKUNDE DENEKAMP

B e s t u u r

J.H. Borgman, voorzitter;
H. Boink, secretaris;
W.A.J. Nijhuis, penningmeester;
H.A. Boijink, G.L.B. Broekhuis, C.C.M. Hamers, S.M. Heerink-Reerink en S. Wynia, leden.

s e c r e t a r i a a t

Diepengoor 16, Denekamp.
Telefoon (05413)2261.

b a n k

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer 59.57.16.547 ten name van de penningmeester.

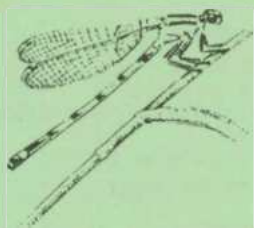
l i d m a a t s c h a p

Tot 16 jaar f 5,-, daarboven f 10,- per jaar.

pag.

1. 'n woord van te vuurtin
2. belangrijke berichten
15. Naar Berghem en de heide ten oosten van Denekamp
19. Uit oude kerkeboeken
21. Slachterij Suskind
25. Bezetting Huis te Brecklenkamp
29. Een koning nodigt u uit.....
31. Dina koch ne bostrok
33. Verkoop bij brandende kaars
37. De Baldersteeg te Oud Ootmarsum
43. Aardewerk
45. Familiearchief Cramer
53. Veldnamen
57. Uit de krant van toen
59. Bögelscamp contra Singraven

* * * *

Een libel (links) en een waterjuffer in rust

"De zomer en de late rozen
 zijn zacht ontblaadrend uitgebloeid;
 het bloedend vuur, het heete blozen
 tot oud octobergoud vergloeid
 de groene vlammen van de boomen
 -bestorven bruin en wingerdood-
 zijn van hun donkre drift benomen
 o dag, o droom van blauw
 en goud!"

(uit: "Zonnige Septembermorgen"
 van H. Marsman)

'n WOORD
VAN TE VUURT'N

Met de woorden "Herfstenbruin en bladerval" uit een van Hella Haasse's gedichten zouden we dit als een lichte overpeinzing bedoeld praatje voor het derde nummer van 't Onderschoer, terecht kunnen beginnen. In deze tijd van het jaar aangeland, is dat ook niet zo verwonderlijk. De herfst doet in de natuur eigenlijk al een beetje haar intrede in de nazomer, wanneer al bepaalde bomen en struiken beginnen zich -je zou kunnen zeggen nog-geruisloos van hun bladeren te ontdoen. Het lijkt alsof de natuur nog wel de tijd heeft. De natuur haast zich immers maar langzaam. De afgelopen zomer heeft zich overigens niet zo voorbeeldig gedragen. Het was meer een zomer van horten en stoten! In de letterlijke zin van het woord. Soms erg onstuimige onweersbuien gingen gepaard met zware regenval, die uren kon aanhouden. De laatste strofe van het gedicht "Regendag" van Alice Nahon is hierop van toepassing. "Tranen lekken langs de ramen
Van m'n kamerkijn.....
Dropp'len droef, we schreien samen
Om wat zonneschijn....."

"Vroeger had je nog echte zomers, en ook echte winters", hoor je zeggen.

De overbrugging van de zomer naar de herfst kan gezien worden in de met herfstdraden omtooide dahlia: het ene komt, het andere gaat. Ondanks de dan -voor velen in elk geval- niet erg voorbeeldige zomer zijn we er wel weer goed doorgekomen. Wel, ja! Je kunt natuurlijk overal het minder plezierige zoeken, maar je kunt ook, als dat zo eens uitkomt, of toch gewoon zo is, de zaak van een andere kant bekijken. Stel dat je vakantie in Nederland -"natuurlijk" letterlijk- in het water valt, dan hoef je nog niet direkt bij de natte pakken neer te gaan zitten. Maar ja, vaak is het wel zo: de een moet het zo hebben, de andere wil het zo. Welzeker is er begrip op te brengen voor alle tegenargumenten. Je wou dit jaar eens uit in eigen land -ondank dat zo gepropageerd wordt- en je zult net de hele vakantie verregend zien. Dat het nu ook juist dan moest regenen! Ja, maar wat moet je dan in ons land, kun je hier dan geen vakantie houden? Natuurlijk wel. Wat moeten we dan denken van die buitenlanders, die ons land aandoen voor hun vakantieplannen, ja zelfs overspoelen.....? Het mag dan wel een zomer zijn geweest met meteorologische dieptepunten, er waren wel slechtere. Je zou ook kunnen zeggen: gewoon pech. De gedachte dat achter elke donkere onweerswolk wel een zonnestraaltje glimlachend schuilgaat, gaf toch nog wel zoveel moed, het met deze zomer aan te durven. Een korte frisse zomer.

Ach, in mijn vorig "woord van te vuurt'n" heb ik hier ook al aandacht voor gevraagd. Er is nog zoveel in eigen land te bekijken. Daarvoor hoef je niet zonder meer naar het buitenland. Hoewel.....? Het buitenland kan je toch nog wel confronteren met dingen, waarvan je hier in ons land alleen 't bestaan nog maar kent van "Verkadeplaatjes" en van bijvoorbeeld etiketten op wijnflessen.

Op school mag je bij het maken van een proefwerk niet afkijken. Dat weten we nog wel goed. Maar van afkijken kunnen we ook veel leren, bijvoorbeeld als het gaat om de gewoonten van mensen en vooral ook om de natuur.

En van Adr. Buter mag leren door afkijken (Twentsche Courant, 22 augustus 1979, natuurkalender: "Leren door afkijken mag daar"). Van het Verkadeplaatje en het etiket van de wijnfles heb ik ook getracht tijdens de vakantie wat af te kijken. We hadden daarvoor, toch wel een beetje op goed geluk, het plaatsje Marienhagen in het Duitse Hessen uitgezocht. Het etiket van de wijnfles was hier nog in volle glorie aanwezig. Haast niet te onderscheiden van de plaatjes. Ja, alleen wat groter en wat echter ook. Het gebied lag er nog bij in een ogenschijnlijk aandoende oase van rust. De boeren ondergingen er tussen twaalf en twee nog een -voor onze begrippen ouderwetse- middagalaap. Dan was het gewoon stil in het dorp. Ook tijdens de werkuren merkte je niets van gehaastheid of iets wat daarop moest lijken of daarvoor moest doorgaan. Het ging er allemaal even rustig toe. De mestvaalten lagen aan de straatkant van de boerderijen, die daar rond de oude dorpskerk stonden. Dat moeten wij vroeger in ons Denekamp ook gekend hebben. Op kaarten van vroeger staat dat tenminste en oudere mensen bevestigen dit getrouw.

En wat mij daar ook opgevallen is, dat zijn de met zeer rijke flora bedeelde kanten langs straten en wegen. Ook die langs de vele paden, welke de korenakkers en aardappelvelden doorkruizen. Een enorme plantengroei, zowel in hoeveelheid als in soort. Het is haast paradijselijk, onvoorstelbaar, zo'n grote verscheidenheid. Landbouwgif lijkt hier nog geen grote faam te hebben opgebouwd. Je zag daar in grote getale nog echte korenbloemen en klaprozen. Om maar een paar zo gemakkelijk te onthouden soorten te noemen. Bij ons zie je dat niet zoveel meer. Het contrast met ons vakantieterritoir was goed waarneembaar, toen we terugkwamen in ons land en hier onze keurige monumentheideveldjes weer zagen, en de fraaie haast afgepaalde bossen onze ogen passeerden, afgewisseld met de kaarsrechte maïsvelden. De bouwlanden liggen er allemaal zo mooi opgevoed bij. Je ervaart dan de aanspreekbaarheid van het landschap daar, de bonte schakering. Nu weet ik wel dat je de vriendelijkheid van meester Bernink's "Ons Dinkelland", om maar iets te noemen, wel niet meer terug zult krijgen. Maar wat meer nieuwe aandacht zou toch wel bruikbaar en zinvol zijn. Bij ons wordt menig weg begeleid door laaggehouden groene stroken. Met de weiden is het al niet anders gesteld. De bonte wei van vroeger kennen we niet meer. Hier heb ik trouwens de vorige keer ook al over geschreven. De bonte wegbermen dreigen ook in vergetelheid te raken.

En toch zou een kleurige, bloemrijke wegberm een aantrekkelijke te waarderen functie kunnen hebben in ons landschap. Wat meer oog voor landschappelijke harmonie is nog steeds welkom. Een bloemrijke wegberm zou zelfs een recreatieve functie kunnen hebben (Twentsche Courant 15 september 1979: "Bermen, enorm natuurgebied"). Dat heb ik trouwens ook heel duidelijk in ons vakantiegebied ervaren. Er kan zich in zo'n wegkant een rijke flora ontwikkelen. Bij ons is het heel veel zo, dat wegranden -en soms ook akkerstroken- "kunstmatig" in stand worden gehouden. Het gras wordt gemaaid, het maaisel blijft vaak liggen, wat dan weer tot gevolg heeft, dat de grond weer van een voeding wordt voorzien.

Vroeger waren de bermen schraal. Juist schrale grond bood gelegenheid voor de verschillende planten om zich te ontwikkelen. Minder gras, meer planten. Dit is dan eigenlijk een gevolg van het feit, dat je de natuurlijke omgeving gewoon wat meer zijn -vrije- gang laat gaan. Dit behoeft dan nog lang niet te betekenen, dat er wildgroei of iets dergelijks door ontstaat. Welhaast zeker zal hier dan door de boer, of zoals men wil de agrariër, ("de boer en tuinder", mag zijn naam dan trouwens ook wel eens laten veranderen") ingebracht worden, dat hierdoor voor hem dan weer (over)last ontstaat, omdat de onkruidzaden zijn land gemakkelijk zouden kunnen bereiken en zich daar zouden kunnen voortplanten.

Onkruid, ja, zo noemden we het vroeger ook al! Onkruid is een verzamelnaam geworden voor al die planten, die voor ons mensen niet eetbaar zijn, althans voor wat smaak betreft afstotend zijn. We bedoelen er dan ook mee, al die planten, grassen en bloemen die zonder toedoen van de mens in weiden en tuinen in wegbermen, in randen van akkers groeien, eens groeiden zouden we haast kunnen stellen.

Ook in tuinen! Jazeker, daar kunnen we ze evengoed aantreffen, waarom niet? Ze zijn lastig in onze groentetuin. Dat zal niemand hoeven te ontkennen. Maar er zijn tegenwoordig al vele manieren bekend, dat je zonder veel chemische hulpmiddelen een tuin "onkruidvrij" kunt houden.

Dat je niet direkt naar de DDT-spruit hoeft te grijpen. Dit anti-produkt DDT is gelukkig al weer enkele jaren niet meer toegestaan als verdelgingsmiddel. Het was trouwens ook maar ter illustratie bedoeld. Maar er zijn genoeg andere -voor de mens minder schadelijke- verdelgingsmiddelen voor in de plaats gekomen.

Gelukkig schijnt er nu een nieuw beleid gevoerd te worden ten aanzien van de beplanting langs wegen. Ik heb zelfs gelezen dat heide -ja inderdaad heide- een zeer passende bembegroeiing zou zijn! De heide zou vanzelf komen als de bermen "bekleedt" zouden worden met de bovengrond van een vroeger heideveld. Ook kan men het zaaien. Zo zie je maar: de techniek staat voor niets, zelfs in de natuur. Wellicht razen ooit nog eens "de nachtrijders, de kilometervreters" over de grote stille heide, waarop eens de herder toen nog eenzaam rondwaalde. Illussie of ooit realiteit???

Gelukkig valt het met de zogenaamde binnenwegen bij ons nog(!) wel mee. Daar was het nog redelijk bont. Hier heb ik toch nog in ruime mate pinksterbloem, gele klavervring, duizendblad en paardbloem kunnen waarnemen. Verschillende klaversoorten en distel langs slootkanten. Zelfs wilde kamperfoelie.

We moeten echter toch wel wat meer weerstand bieden bij het toepassen van gif, van chemische gewassenbeschermingsmiddelen, zoals men het in de agrarische wereld zo mooi weet te zeggen. Want, laten we wel wezen! Hiermee worden niet alléén planten vernietigd. De insectenwereld wordt hiermee ook geweld aan gedaan. En waar geen planten meer zijn, ziet het insect een groot deel van zijn bestaansmogelijkheid verloren gaan. Plantenrijke begroeiing trekt vele soorten insecten. Dit betekent weer een groter voedselaanbod voor vogels. Ongetwijfeld wordt er nu -hier en daar wat opstandig misschien zelfs- gedacht: wat moet ik nu met die beesten, die insecten, beginnen. En deze gedachten zullen daarbij allicht ondersteuning vinden in de herinnering aan het gonzen, het kriebelen en het steken. Aan de vele lastige muggen, die we dit jaar hebben gehad. Je herinnert je opeens hoe pijnlijk die wespesteek was. Ook zie je weer die mooie rode dahlia in de tuin verschrompelen onder de, "mellin", zoals we de laat ontdekte lading bladluizen wel plegen te noemen. Je moet weer denken aan dat "ongemak" in de prei. Tegelijkertijd zul je -of je nou wilt of niet- bij het passeren van dit geheugenflimpje moeten vaststellen, dat dit wel een erg eenzijdige benadering van "het" insect is. En dan weet ik ook wel dat het veelal zo is, dat wanneer we er geen hinder van hebben, we ze ook niet zien. Ze zijn er voor ons gewoon niet. Ze zijn ook vaak erg klein. Het zal ons dan ook een zorg zijn of ze er wel of niet zijn. Ja, zo is het toch.....!??? Laat dat insectenwereldje maar voor wat het is. Interessant biologisch voor natuurgeken en academici, die willen afstuderen, en proefschriften willen schrijven. Daar hoeven wij ons niet druk over te maken, daar hoeven wij ons niet in te verdiepen.....!

Toch kan het wel eens zinvol zijn, van deze "regel" af te wijken. Je krijgt dan misschien wat meer begrip voor het insect. Tegelijkertijd kunnen we ons dan de relatie van dat insect met de plantenwereld wat meer begrijpbaar maken.

In dit verband is het volgende toch nog wel het vermelden waard om te weten. In het Zoölogisch Museum te Amsterdam loopt momenteel een interessante tentoonstelling over "Kleine beestjes.....grote gevolgen". Een expositie die uitbeeldt, dat de mens niet kan bestaan zonder de aanwezigheid van insecten. De samensteller van de tentoonstelling, Ben van Wissen, zegt hierover "Iedereen ziet ze als vervelende beestjes, die nog kunnen steken ook. Maar waren ze er niet, dan zouden alle natuurlijke gemeenschappen van andere dieren en mensen als kaartenhuizen in elkaar storten".

In het dagblad Tubantia van 22 september 1979 stond hierover onder de titel "De mens is nergens zonder het insect" een aardig artikeltje waaruit het volgende: "Bzzz.....Pats! Dat is eigenlijk de enige vorm van communicatie tussen insect en mens. De doodsdap met een krant of verplettering via schoenzool. Wat meer ontzag voor al wat minimaal is, kruipt of vliegt zou best op zijn plaats zijn, want waar niemand enig benul van heeft en biologen slechts over durven te fluisteren: de mensheid is volledig in de macht van de insectenwereld! De beestjes zelf slaan zich op de knieën van pret bij het zien van al die vertwijfeld om zich heen meppende mensen. Zij weten wel beter. Voor elk gedood insect zijn in een oogwenk vijftig nieuwe aangemaakt. De mens is te gast in de wereld van het insect en niet anders-om".

Een toch wel belangrijke conclusie, die bij het zien van deze tentoonstelling kan worden getrokken, is dat alleen insecten andere insecten in bedwang kunnen houden. Zij zijn de belangrijkste schakels in het web van de natuur. Expositiesamensteller Van Wissen hierover: "De belangrijkste planteneters, humusmakers, en grondwerkers zijn insecten. Ze vormen het voedsel van vele andere dieren en bestuiven vele planten. De schade die zij voor de mens aanrichten, is naar verhouding veel geringer dan hun nut. Als we in staat zouden zijn de insecten uit te roeien en zo dom waren dat ook te doen, dan zou de mens daarmee een eind maken aan zijn eigen bestaansmogelijkheid".

In de toekomst zullen we trachten ook in dit blad hier zo nu en dan een artikel aan te wijden.

Waar een vakantiebelevens al niet op kan uitdraaien!!

Terug en heerlijk uitgerust, beginnen we eerst maar eens aan het door-nemen van de berg kranten. Bij de "krant" schijnt men geen vakantie te kennen. We kunnen nu alle ellende, leed en zelfs vreugde van de afgelopen weken in korte tijd de revue laten passeren.

Hee, daar ontdekken we iets interessant. Staat daar niet "De rouw gaat lös". Ik lees het nog eens en ja, natuurlijk, ze bedoelen hier "de rogge gaat los, de rogge gaat daal". In de Denekampse buurt "n Knik" heeft men op een echte ouderwetse wijze "de rogge daal" gedaan. "Sint Jaopik is't, de rogge mot daal, non wödt 'n es wier vaal en kaal". Vooraf hadden de ouderen uit de buurt, waaronder de al 84 jaar oude nestor "Loamn Frans", F. Wiefferink, de (bouw)zichten weer "achter 'n stekbaand" tevoorschijn gehaald en gehaald op 't haoriezer. Ik denk dat Loamn Frans nog wel gedacht heeft "völle rogge, gif volle rogge". Want hij heeft vroeger ook nog van 1913 tot 1917 als molenaarsknecht gewerkt bij de "nieje möl", de Nicolaasmolen, de molen van Derkman.

Dat haren was trouwens al een vak op zichzelf. Er werd dan ook gezegd: "Hee kon haarn, da-j der wa 'n baord met of konn'n zett'n". Ook kwam "n pikhaakn" voor de dag. En toen kon het beginnen. Zichten klinken, zichten blinken, ruisend valt het graan. De roggebindster ging achter de in vlot tempo werkende maaiers aan -alsof het "daangsweark" was. De garven werden netjes aan een "gaste" gezet. "De rogge was daal". Een dag of wat later werd ze met paard en wagen binnengehaald. De al vrijwel vergeten "schotvoark" moest er nog weer aan te pas komen. Vroeger ging de rogge "veur op 'n balkn van 't hoes". Als het werk achter de rug was zei de boer: "Ziezo, wie wont'er wier onner". Later in het jaar zal de rogge gedorst worden, op een manier zoals dat weleer ook gebeurde. "Nu dorscht Gods straffe hand den droeven ingezetenen, De vlegel breekt niet eer, voor dat die versleeten is". (Vondel).

Ons land raakt geleidelijk aan overspoeld van de verbeelding van het oude ambacht en de werkwijzen van vroeger. Ze worden vaak erg mooi getoond, en nostalgie viert hoogtij. Braderies, siepelmarkten, boerenbruiloften of hoe al die zomerevenementen ook maar mogen heten, worden ermee volgedrukt. Ouderen zullen de andere kant van de medaille echter heel goed kennen. Zelfs zogoed, dat ze er niet eens meer over willen praten.

De omstandigheden waaronder deze tegenwoordig zelfs als kunstnijverheid aangeduide werkzaamheden, vroeger moesten worden verricht, worden vaak niet bij de toeristische attracties betrokken. Denk maar niet dat men vroeger van het "schaopscheern" een festijn maakte. Of dat het weefgetouw er was voor de ontspanning. Spinnen was gewoon noodzaak. En geloof maar niet dat kantklossen voor het kleine burgergezin een hobby was. En mandenmaken of klompenmaken was niet zomaar een bezigheid om de winterdag door te komen. Hoewel ik ervan vergewist ben, dat de verbeelding van oude ambachten door nostalgie gevoeld, naast niet meer weg te denken attracties zijn geworden, zie ik persoonlijk meer in een museum. Maar dan niet in statische opstelling.

Hierin kunnen verschillende ambachten in hun "vroegere" natuurlijke omgeving uitgebeeld worden. Kijk maar eens naar het openluchtmuseum in Arnhem. Hier is men bezig het voor de toerist ook wat meer aantrekkelijk te maken. En als je daar in een boerderij -"loshoes"- in een laaggezolderd kamertje tussen de spinrag een weefstoel ziet staan, zal de nostalgie naar mijn mening niet helemaal aan ontlading toekomen. Me dunkt, dit spreekt veel meer tot de werkelijkheid.

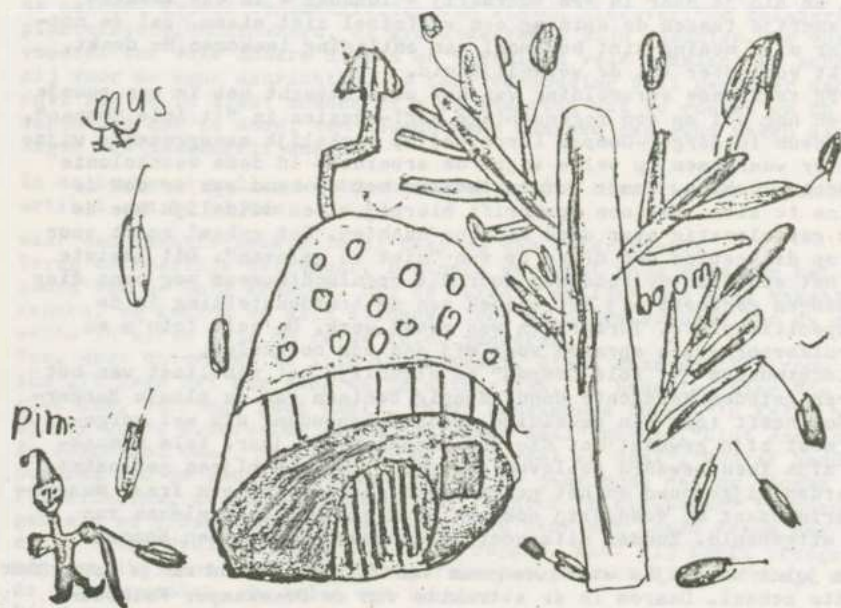
Een ook erg treffende verbeelding van het oude ambacht heb ik een poosje geleden -en nog wel op een regenachtige dag!- gezien in "t Aole Compas", een veenmuseum in Barger-Compas (Drenthe). Op werkelijk aansprekende wijze kan men hier waarnemen op welke wijze de arbeiders in deze veenkolonie gewerkt moeten hebben. Naast het turfsteken met de hand was er ook de persmachine te zien. Uit een opschrift hierbij bleek duidelijk hoe de arbeiders gevoelsmatig over deze machine dachten. Het geheel roept voor een leek op dit gebied een sfeer op van "niet te geloven". Dit laatste werd aan het eind van de rondgang door dit openluchtmuseum nog eens diep in je geheugen gegrift bij het bezoek aan de tentoonstelling in de fraaie expositieruimte. Turfgraven was zwaar werk. De vele foto's en oude gebruiksvoorwerpen spraken voor mij dan ook boekdelen.

Het openluchtmuseum "t Aole Compas" is eigenlijk het resultaat van het enige jaren geleden herdachte honderdjarig bestaan van de plaats Barger-Compas. Men heeft toen een geweldige optocht gehouden, die wel vergelijkbaar moet zijn geweest met die van Denekamp-700 jaar. Vele namaakgebouwen zijn toen bewaard gebleven en op een terrein bijeen geplaatst. Andere werden bijgebouwd en het geheel werd gevormd tot een fraai museum-dorp, waarin naast de veenderij ook een stuk van "het boerenleven van toen" is uitgebeeld. Zonder uitzondering aanbevolen voor een bezoek.

Het op zo juist mogelijke wijze weergeven van 't oude ambacht zie je dus nog maar op beperkte schaal. Daarom is de attractie van de Denekamper Knikbuurt een erg prijzenswaardig initiatief. Het roggeland was een echt roggeland met stoppels en de bindsters zullen nog wel gevoeld hebben "hoo slim de angel van de rogge kónt bieten", toen ze de garven voorzagen van "'n gatzeel" en "'n kopzeel".

't Hele gebeuren is op touw gezet door de in het kader van Denekamp-700 jaar opgerichte buurtvereniging "de Knik". De belangstelling was bijzonder groot. Wellicht zal hiervan een jaarlijkse manifestatie te maken zijn, waardoor Denekamp er weer een -ook toeristische- attractie bij heeft. Eigenlijk zou in dit verband een museum van oude landbouwwerktuigen en ambachten wederom actueel kunnen zijn!

Een museum! Het ene woord haalt het andere eigenlijk aan. Hoewel het geen museum betreft, maar toch wel een bijzonder gebouwtje is, voor Denekamp tenminste. Ik bedoel hier het voormalig stationsgebouwtje, waarvan de gemeente Denekamp eigenaresse is. Welnu, dit gebouwtje zal geheel opgeknapt worden. Het is namelijk in gebruik als woonhuis. Door deze verbetering zal het ongetwijfeld bewaard blijven voor het nageslacht. Vorig jaar heeft het bestuur van Heemkunde Denekamp bij het gemeentebestuur al in een brief hiervoor aandacht gevraagd en gewezen op het nut van het behoud van dit toen al 75 jaar oude stationsgebouw, als enigst restant van de relatie welke Denekamp met "het spoor" heeft gehad.

Zo kan "herfst" eruit zien,
in de ogen van een zesjarige.

En de DOS-jongens hebben dit jaar het feit herdacht, dat ze al zestig jaar lang achter de bal aanrennen. Het lijkt wel wat oneerbiedig, maar het is niet zo bedoeld. Proficiat, ook vanaf deze zijde.

Wat toch ook nog het vermelden waard is, is dat de klokken in de "gemeentetoren" weer van bolle klepels zijn voorzien, inplaats van de hoekige. Deze bleken de klokken namelijk aan te tasten. Bovendien hebben de bolle klepels als voordeel dat ze bijdragen tot een betem klankvorming.

Je vraagt je af hoe het mogelijk is, maar de klootschutters(of kogelwerpers)-verenigingen laten de laatste tijd flink van zich horen. Hier is men ook bezig "de vrouw toe te laten". Men begint ook hier emancipatie een gewone zaak te vinden. Dit heeft echter wel gevolgen voor de "boompjestoiletten". Want "de keals majt 't dan wal nich zoa nauw nem'n, mer.....".

En tenslotte, omdat 1979 tot het internationaal jaar van het kind is uitgeroepen, een stelling van dr.C.Verhoeven in "Kindvriendelijk in de mode" (Twentsche Courant 14 september 1979), die voor zichzelf spreekt."De zorg voor ons kind is in ons land wel zo groot, dat de kinderen hier zo ongeveer onder monumentenzorg vallen en in de derde wereld sterven van de honger".

Nauwelijks is de "r" in de maand of het is ook haast meteen merkbaar. De septemberavonden dreigen zich al steeds vroeger in het donker te hullen. En dan hebben we nog zometijd! Daar had je trouwens in Duitsland geen "last" van. De barometer wordt wat onrustig. De wind maakt zachte iets wat nog flauwe geluidmakende aanstalten om rond ons huis te waaien. De nog jonge boompjes in onze tuin buigen, de al wat oudere bieden wat meer tegenstand. Ja, het kon wel eens waar zijn. De herfst kon wel eens weer voor de deur staan. De bomen krijgen al wat geelwordende bladeren, de populieren hebben hun zeegeruis al voor een deel verloren. Hun bladeren hebben moe van de wind de aarde al weer bereikt.

"Hoe zeere vallen ze af,
de zieke zomerblären
hoe zinken ze allemaal,
die eer zoo groene waren,
te grondewaard,"

aldus J.B. Bernink in "Ons Dinkelland".

Verschrompeld zijn ze moeder aarde ten offer gevallen, om daar verder een bijdrage te leveren in het natuurproces. Kerkhoven en begraafplaatsen dragen in verband hiermee ook wel eens toepasselijke poortscripten. Zo zag ik in het plaatsje Basdorf deze zomer bij een begraafplaats het volgende opschrift: "Ein jeder der vorüber geht, der sehe zu wie's bei ihm steht, denn was ihr seid, das waren wir, und was wir sind, das werdet ihr".

Om deze tijd van het jaar wordt het allemaal wat grilliger, net als die barometer.....Menig bloem staat er nog, alsof zo nog nooit van nachtvorst heeft gehoord.

Echt grimmig en grillig begon het veertig jaar geleden ook te worden toen de Tweede Wereldoorlog losbarstte. Onlangs was onze minister-president mr.A.G.M.van Agt, voor een officieel bezoek aan Polen. Op 22 september 1979 bezichtigde hij daar het voormalige concentratiekamp Auschwitz-Birkenau. Hij besloot de bezichtiging met een kranstegging. Van Agt sprak hierbij als volgt: "Ik ben niet bij machte, stem te geven aan de emoties die, bij het vermoeden -want meer dan dat kan het nooit worden- van de verschrikkingen van hier, bij me worden opgeroepen. Ik denk dat zwijgen eerbiediger is dan spreken".

Het is herfst. Toch nog een late bezige bij en een wat lome hommelp op een fleurige nog stuifmeelvolle dahlia. Wat sloven ze zich toch uit voor ons potje honing. Ik zie nog een jonge spin aan zijden draadjes een weg banen in de heg. De eerste herfstasters zijn opgegingaan. Halen ze het allemaal? Ze zijn sterk, dat wel.

De tuinen doen er echt nog wel hun best toe er iets van te maken. Een simpellijkend zonnestraaltje kan dan nog heel wat doen! De herfst heeft ook zo zijn bekoring!

Dat trachten we ook met 't Onderschoor: er iets van te maken! In dat verband willen we er op wijzen dat bijdragen voor dit blad van harte welkom zijn. Hierdoor zal het mede mogelijk zijn een ruime variatie van artikelen te krijgen. De redactie stelt bijdragen dan ook uiteraard op prijs. Nou?!!

Voordat ik met dit praatje eindig, nog even naar de Bergvennen. Een beetje onnatuurlijk lijkend liggen hier de overblijfselen van ruilverkavelingen: een enkel veen- en heidegebied.

Herman Bomhof dicht: "Onze grote, stille heide is niet zo stil meer en niet groot, want veel heide werd hofweide, Sinda de kunstmest kansen bood. Toch geeft al die vruchtbaarheid ons soms een gevoel van spijt. Waarheen zal straks leiden d'ontluistering der heide, der heide?" Hier en daar is de heide dood, dit lijkt in ieder geval zo. Voor het overige kan het als oogsierende welige bloei ervaren worden. "En al dwalende ginds en her, roept de herder: ach hoe ver....."

De herfst heeft ook zo zijn bekoring. Bij de doen nog hun taak en verzamelen honing, die wij straks weer kunnen kopen als "heidehoning". Een heus artikel 461-bordje wijst ons op een plaats, waar we graag even verder hadden gewild. Een plekje dat we graag eens even van iets dichterbij hadden willen bekijken. Die jongens van de natuurbescherming weten ook precies, waar ze die bordjes neer moeten zetten!! Dichtbij ontwaren we libelles, net mini-vliegtuigjes..... Lucie Rakers in "Der Graftschafter" van maart 1973 in "Eenmaal-bedeank dat goed" (vrij weergegeven):

"Kiek um die-j too! In Gods natuur
daor gift te zeen genog:
de aovendsunne rood as veur
de mooie boonte bloomkleur
den vogel op 'n toog".

Hoewel ik nog niet goed raad weet met "milieuvriendelijk" waspoeder en meer van dergelijke hedentijdse reclamekreten lijkt de aandacht voor de natuur en het milieu de laatste jaren wel wat groter geworden. De Mensen horen weer kikkers in de sloot en dan hoor je al gauw zeggen: Het gaat weer de goede kant op. Nou, laten we dat dan voortzetten, indachtig de volgende passage uit het gedicht "Akkerleven" van Hubert Kornelisz Poot:

"Welige akkers, groene boomen,
Malsche weiden, dartel vee,
Nieuwe boter, zoete meê,
Klaere bronnen, koele stroomen,
Frissche luchten, overvloed
Maekt het buitenleven zoet".

De redaktie houdt zich graag aanbevolen voor reacties op de inhoud van dit blad.

Denekamp, 23 september 1979.

Namens de redactie,

H. Boink.

Belangrijke berichten

najaarsbijeenkomst

Op dinsdagavond 6 november 1979 zal de gebruikelijke najaarsbijeenkomst van Heemkunde Denekamp plaatsvinden en wel in Hotel-café-restaurant Knippers, ook wel genoemd De Gelaarsde Kat", in Denekamp aan de Vledderstraat. Aanvang acht uur.

Deze avond zal de film van A.C. Meyling uit Hengelo vertoond worden. Deze film is in de jaren dertig tot stand gekomen en laat allerlei gewoonten zien, zoals die toen veelal nog in gebruik waren. Een keur van folkloristische gebruiken en toestanden van zo'n 45 jaar geleden is dan ook te zien. Zo kan de Pinksterbroed gezien worden, het paasstaakhalen, de brooduitdeling op de Ageleres, maar ook het binnenhalen van de rogge is opgenomen, evenals het midwinterhoornblazen, klootschieten en de palmpasenopectocht. Erg interessant zijn de beelden van een Twentse boerenbruiloft met alles wat erbij hoort.

De film bestaat uit twee delen. Na het eerste deel zal een pauze worden ingelast. Tijdens deze pauze zal de officiële aanbieding van het boek "Een bloemlezing uit werken van Willem Hendrik Dingeldein" plaatsvinden. Het boek is bedoeld als een soort uiting van dankbaarheid voor alles wat Dingeldein met name voor de streekgeschiedenis en vooral ook voor de dorpsgeschiedenis van Denekamp heeft gedaan. Een ieder die Dingeldein heeft gekend zal dit zonder twijfel durven te beamen.

Omdat de film nogal wat kosten met zich mee brengt, heeft het bestuur zich genoodzaakt gezien enige entree te heffen. Deze komt op f. 2,50. De bijeenkomst is ook toegankelijk voor niet-leden.

Op dinsdag 6 november 1979 zal de officiële presentatie plaatsvinden van het boek "Een bloemlezing uit werken van Willem Hendrik Dingeldein". Dit boek is bedoeld als een posthume hulde aan deze bekende - en dat mag zelfs nu anno 1979 nog wel gesteld worden - Denekamper streekhistoricus. Een huldeblijk welke eigenlijk bedoeld was te geven bij de herdenking van zijn 25e sterfdag in 1978. Het boek is samengesteld en wordt uitgegeven door Heemkunde Denekamp. De aanbidding zal dan ook geschieden tijdens de najaarsbijeenkomst.

De door Dingeldein her en der geschreven artikelen in tijdschriften en dagbladen vormden de basis van deze bloemlezing die is voorzien van een erg interessante inleiding van een oud-leerling van meester Dingeldein, S. Wynia. Een inleiding waarvan Wynia aan het eind zelf opmerkt, dat deze "al mijmerend (is) uitgegroeid tot een opstel over Dingeldein als schoolmeester". Want Dingeldein was toen hoofd van de enige openbare school te Denekamp. Wynia schrijft: "Als wij dan bezig waren met sommen te maken of schoonschrijffles, dan stond meester vaak zo in gedachten verzonken, af en toe een rookkrinkeltje uitblazend van zijn sigaar. Hij rookte graag sigaren. Schoonschrijven, ja dat kon hij ook en hij heeft met ons heel wat geduld gehad om zonder kromme vinger de kroontjespen vakkundig te hanteren, in een rytme van op en neer en dik en dun. Eigenlijk andersom: bij 't op hoorde 't dun en bij neer 't dik".

En verder: "Ik herinner me een kwajongensgrap - zulke dingen vergeet je nooit - toen we weer eens bloemen plukten en Sam ten Brink (de schele) op het idee kwam om een paardebloem te "onthoofden" en in de holle steel een andere bloem te laten zakken. "Wat zou meester nu wel zeggen", vroegen we ons kinderlijk naïef af. Meester speelde het spel voortreffelijk, deed of hij er niets van begreep, om tenslotte smekend de klas rond te

speuren en te vragen: "Dit weet ik niet. Wie heeft toch wel deze zeldzame bloem gevonden"? Dit was voor de trots van de van ongeduld popelende Sam te veel van het goede en voor hij wist wat hij deed stak hij zijn vinger op en riep met triomf in zijn stemmetje: "Ik meester". Zo kwam de snoeper te pas en Sam moest toen voor de klas de meester maar eens vertellen hoe het dan wel met die bloem zat, hetgeen toen de situatie voor Sam in een pijnlijke veranderde."

Een greep uit de inhoudsopgave van deze bloemlezing levert het volgende op: "Denekamp tijdens het burgermeesterschap van Mr. Johannes Theunis Roes-singh Udink, 1830 - 1839, Geschiedenis van Denekamp voor de school. Een dorpsuishouding in het begin der achttiende eeuw. Enige bijzonderheden uit de geschiedenis van Singraven".

Jaarboek Twente 1980

Het nieuwe Jaarboek Twente komt er weer aan. Tegen het eind van de volgende maand kunt u het weer verwachten. Voor leden van onze vereniging bestaat weer de mogelijkheid dit boek bij voorinschrijving tegen een iets lagere prijs dan de winkelprijs aan te schaffen.

Hiertoe kan het bijgevoegde kaartje worden ingezonden. Voorwaarde hierbij is wel dat het boek afgehaald wordt. Ook kunt u het franko toegezonden krijgen per post. U dient dan voor 25 oktober 1979 een bedrag van f.12,70 te voldoen op giro 10.19.443 ten name van Jaarboek Twente Enschede.

In de achter ons liggende maand augustus verscheen het "Woordenboek Nederlands-Twents". Het ruim 600 pagina's tellende boek is uitgegeven door de Vereniging Oudheidkamer Twente en is geschreven door de in Rijssen wonende Mr.K.D.Schönfeld-Wichers.

Het boek kan gezien worden als het levenswerk van deze Rijssenaar. Naast de ruim 12.000 woordverklaringen, "vertalingen", staan er ook in dialect geschreven verhalen en dichtsels in het boek.

Aanvankelijk zal men wel moeite hebben met de toegepaste spelling. Dit hoeft echter niet als een geheel onoverkomelijk handicap te worden gezien. Hoewel: "'n Meanskenleawn wordt ebouwd duur krach, vestaand en geveulegaejd, mer wieshaejd gef de meeste baate. Z'is vuur de aandree dree 't lech, mer kuemp nog wal's ne keere te laate". "Meanskenkeendrengineaene!", aldus de auteur zelf.

Twentse woorden en gezegden

Op 4 september 1979 vond op de voormalige havezathe het Everloo in Volthe de officiële presentatie plaats van een ander streekboek. Het is het boek "Twentse woorden en gezegden" (deel I) van de in 1976 overleden Johan Gigengack. Het boek is uitgegeven door de Twents Gelderse Uitgeverij-Witkam te Enschede en speelt

zich met name af rond de boerderij. Het werk is voorzien van een register. Men kan er dus gemakkelijk iets in opzoeken. Dit verhoogt zeker de waarde van het boek. Dit is eveneens van toepassing op de duidelijke illustraties.

Met de door Gigengack toegepaste spelling hoeft men niet veel moeite te hebben.

Het lezen van Gigengack's naar onze mening terechte spelling zal dan ook niet op problemen stuiten: "Völ leu um oons hen hebt gen veute meer um op te staen. Ze trekt oet de stad en gaot wonnen of kampeern oop 't plattelaand. Ze koopt antiek:ne oole ploog in 'n bloomenhof of 'n haol boaven 'n lössen heerd, um wier kontakt te hebben met de natuur en met de veuroldeers". De prijs van dit bijna 200 pagina's tellende boek bedraagt f.95,--

"Ik mot 't geald van de leu
nemmn", zea 'n advekaot,
"van de beumm schuddn kaank
't nich."

Oud schuurtje.

Onmiddelĳk ten Zuiden van het dorp Denekamp splitst de weg zich: rechts de Oude Dijk of Beuningerdijk, die U spoedig aan de Dinkel brengt, links het rechte laantje naar de boerderij Elferman. Wel is deze laatste weg eenige jaren geleden verhard en zijn de wildernissen van het Goor gedeeltelijk in cultuur gebracht, maar toch ziet men ter weerszijden nog veel schoons. Daar ligt bij-voorbeeld het Venneken, natte heide en moeras met een rijkdom van planten en daarachter het hogere plateau van de Hilgenhorst, dennenopslag en heide, waar in Mei de gouden brem golft en op een -gelukkig- bijna onvindbaar plekje onze Zevenster zijn smetteloos blanke zevenpuntige sterren op draaddunne steeltjes boven de bladeren en heidetakjes aan den walkant opheft.

Elferman is de eerste boer in het gehucht Berghem. In deze schilderachtige buurt liggen de groote boerderijen met haar "wonners" en de kleinere "kötters" in het groen verscholen. Vele zandwegen slingeren er zich tusschen door. Vooral in het voorjaar is 't hier mooi, als de kerseboomen en krenteboompjes bloeien en de beuken en meidoorns hun eerste blaadjes ontplooien. Het is hier een buurt met de grootste tegenstellingen, waar naast nieuw uitziende boerderijen met modern bedrijf nog enkele zeer antieke huizen staan in den ouden Nedersaksischen bouwtrant: oud en verweerd, verveloos en scheefgezakt, met kleine ruitjes en een "achteroot" (uitbouw achter den haard), en wier naaste omgeving met mestvaalt, "kroedhöfken" en schoppen nog precies is als in Urgrossvaters Zeiten. Bij een der boerderijen staat nog een oude grijsgroenbemoste schaapskooi, welker bewoners wij straks nog hopen te ontmoeten.

De grintweg door Berghem brengt ons weldra in het Binnenveld, dat bijna geen veld, d.w.z. heide meer is.

De harde weg gaat over in een rechten zandweg; wij volgen dien over het witte fietspaadje in Oostelijke richting en komen aan de Gele beek, die hier Sombeek heet. Hier was van ouds groenland; geen wonder dus dat hier nederzettingen ontstonden. Nog kunnen wij ons hart ophalen aan enkele fraaie voorbeelden van ouderwetsche boerenhuizen.

In den breeden, diep uitgereden zandweg met zijn hooge walkanten staan de pootjes van de schapen geprent. Nu komt het brugje over de beek met haar bruingelen zandbodem vol golfrimpeltjes. Dan nog een recht stuk weg met slooten vol Waterranonkel en eindelijk ligt de heide voor ons, het Achterveld of Buitenveld. Het is een deel van den breeden heidegordel, die zich door Oost-Twente en de graafschap Bentheim met enkele onderbrekingen tusschen Dinkel en Vecht uitstrekt en waarvan, ondanks de rusteloos voortschrijdende ontginning, nog talrijke mooie complexen behouden zijn gebleven. Een zwak golvend terrein met talrijke diepere kommen, waarin veenvorming heeft plaats gehad of nog plaats vindt. De uitgeveende kommen liggen nu als blanke plassen in de heide; in de overige heeft zich een rijke vegetatie ontwikkeld.

Al dadelijk schittert links een ondiepe plas, met een rijken groei van allerlei moerasplanten, vooral Wollegras en Waterdrieblad. Even de fietsen opzij gegooid en er naar toegestapt. Wij worden ontvangen door het nijldige geschreeuw van een troep Zwarte Sterns, die hier tusschen het Drieblad hun broedplaats hebben. Zij zijn niets op de rustverstoorers gesteld en schieten in wilde vaart op ons af, om een handbreed boven ons hoofd met een prachtige zwenking weer omhoog te strijken en haar aanval te herhalen. Houden wij ons kalm en gaan wij zitten bij de oude in elkaar gestorte, van plaggen opgebouwde schuilhut van den scheper, dan daalt de eene vogel na den anderen weer neer in het midden van den plas tusschen het groen, waar zij hun eieren of jongen hebben in een kunsteloos nest, dat meer in dan op het water drijft.

Het misbaar van de sterns maakt een paar grutto's opmerkzaam en doet ook de kieviten onrustig opvliegen van hun eieren die ze daar ergens in een ondiep kommetje tusschen de korte bruine struikheide hebben gedeponneerd. Ook een tureluur komt aangestreden en wandelt op zijn roode pootjes langs den oever.

Die is vochtig. Bij elken stap sijpelt het water uit de bolle kussens van veenmos, waartusschen in den zomer het fijne gele cipelgras bloeit.

Verder gaan we. De weg stijgt eenige meters. Op het hoogste punt zien wij eens om ons heen. Daar ligt de wijde vlakte voor ons. Rechts twee groote plassen met meer water en minder plantengroei; de grootste met een eilandje. Net een groen scheepje met masten van jonge berken. Naar het Zuiden zweeft de blik tot aan den hoogen zandsteenrug, waar boven op de beide molens van Gildehaus draaien. Iets meer naar links de acropolis van Bentheim. De zon schijnt op de grijze muren, tinnen en kanteelen van den grijzen burcht; scherp teekenen zijn omtrekken zich af op dezen helderen voorjaarsdag. De roode daken van Gildehaus en Bentheim onderscheiden wij duidelijk tusschen het groen.

Dicht bij, naar het Oosten, aan deze zijde der grens en aan den overkant van deze denkbeeldige lijn duiden bosschen de plaatsen aan waar boerderijen liggen: de Stroothuizen en Zwartkamp.

Daar komt de scheper aan met zijn kudde, de laatsten der Mohikanen, want de schapen zijn hier nagenoeg verdwenen op enkele tientallen na, die aan twee Berghemer boeren toebehooren. De scheper zet zich op den ouden "loaksteen" neer en laat zijn witgewolde volk grazen onder de hoede van zijn prachtige jongen herdershond, die op elken wenk van zijn meester vliegt, en de eigenwijze afdwalers gehoorzaamheid leert.

Witte stapelwolken drijven langs den blauwen hemelkoepel en spiegelen zich in den grooten heiplas, waar enkele kokmeeuwen zich rustig op laten drijven.

Een Vischdiefje baadt zich aan den oever, een vlug kwikstaartje houdt hem gezelschap en zoekt wormpjes. Kieviten buitelen door de lucht, een wulp fluit zijn weemoedigen melodieuzen zang, de leeuwerik jubelt onvermoeid zijn lied, de bijen gonzen en de heivlinders dartelen rond. En aan den rand van den plas, halverwege de helling, tusschen de veenmospollen, slingeren zich de groene twijgjes met de leerachtige blaadjes van de Andromeda of Rotsbes, die in Mei bloeit met rose urnvormige bloempjes op vingerlange steeltjes, en alleen reeds een gang naar dit "Andromedaver" waard is.

Deze heide is zoo rijk! Urenlang kan men er toeven, droomend en genietend van het steeds wisselend wolkenspel, de vogels, de bloemen en de heerlijke rust.

Toch moet men eindelijk opbreken. Desgewenscht kan men langs denzelfden weg weer dorpwaarts gaan; ook kan men den zandweg nog enkele honderden meters volgen tot voor de eerste boerderij, de Strootboer. Hier zijn we vlak bij de grens. Links leidt een weg door pas ontgonnen terrein naar de oude erven het Eekman en de Knipper aan den Brandlechterdijk, dien we maar Westwaarts behoeven te volgen om Denekamp te bereiken. Ook langs dezen weg is veel moois te zien, maar hiervoor zou eigenlijk een afzonderlijk artikel noodig zijn, waarbij we misschien te veel in herhaling zouden vervallen en dat daarom gevoeglijk in de pen kan blijven.

Denekamp, ± 1930

W.H.Dingeldein

Oude doop- en overlijdensboeken bevatten vaak voor de geschiedenis erg interessante vermeldingen. Natuurlijk ook voor hen, die zich bezighouden met familienaamonderzoek. Bijzonderheden werden vaak opgenomen. Bij het doornemen van doop- en overlijdensboeken van Denekamp uit de zeventiende en achttiende eeuw heb ik zo maar enkele notities gemaakt.

"Uit doopboek der gereformeerde kerk Denekamp, Johannes Henricus Weerman, Predicant te Denekamp: 1683: Febr. den 11en. Een heidensch kind, waarvan de vader Daniel Isaak en de moeder Maria, noie (naam) Perentjen. 1683: Maart den 5en. een bedelaars kind noie Geertruijd".

"Uit dodenboek zowel Paapsche als Gereformeerd af 1703.

Anno 1704 December den 20en:

's Saturdays 's-avonds omtrent 10 uur is de Hooch-Welgebooren Heer Arnold Hendrik Sloot, Heer van Singraven zijn soon Andries Cristopher overleden en is den 24en Decemb. 's-woensdags op Midde-Winters avond met de koetse, en flambouwen na de kerke gebracht en in de kelder bijgeset.

Anno 1705 Aprilis den 2en:

D'Hooch-Welgeboren Heer A.H. Sloot, Heer van Singraven zijn soon Gerhard Anthon, 's-avonds met de koetse en flambouwen begraven.

(11 februari 1714): den 11en dito: Lubbert van de Hulscotte, een ouden man, 106 jaar omtrent oud.

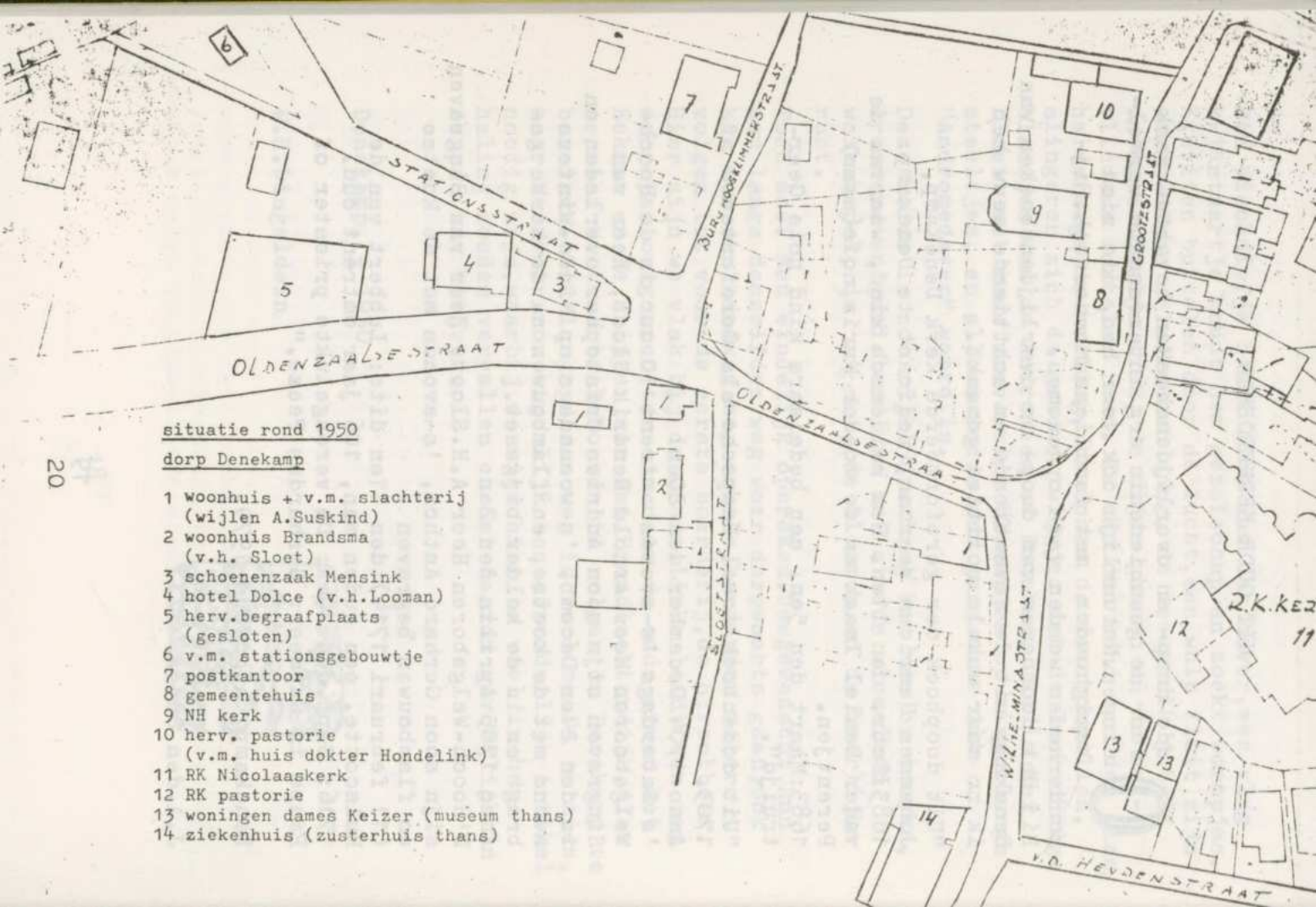
1716: Sept. den 20en: De verongelukte priester of Paape in Sapmeer: Gerhardus Peeze."

Denekamp, augustus 1979.

J.A. den Ouden.

situatie rond 1950dorp Denekamp

- 1 woonhuis + v.m. slachterij
(wijken A.Suskind)
- 2 woonhuis Brandsma
(v.h. Sloet)
- 3 schoenenzaak Mensink
- 4 hotel Dolce (v.h.Looman)
- 5 herv.begraafplaats
(gesloten)
- 6 v.m. stationsgebouwtje
- 7 postkantoor
- 8 gemeentehuis
- 9 NH kerk
- 10 herv. pastorie
(v.m. huis dokter Hondelink)
- 11 RK Nicolaaskerk
- 12 RK pastorie
- 13 woningen dames Keizer (museum thans)
- 14 ziekenhuis (zusterhuis thans)

Op 2 maart 1904 verzocht slager Abraham Suskind Sz., het gemeentebestuur van Denekamp om vergunning voor het oprichten van een slachterij. Hij wilde deze bouwen achter het door hem gekochte perceel van Salomons. Deze Salomons woonde daar toen nog. Tevens wilde Suskind daar een stal bij bouwen.

Deze Abraham Suskind woonde zelf toen nog in een pand waar nu de schoenenwinkel van Mensink in is gevestigd. Hij was een zoon van Salomon Suskind en was 41 jaar oud. Salomon(Samson)Suskind woonde destijds op de Brink en was paardeslager. Zoon Abraham, gewoonlijk genoemd Bram, was voordat hij slager werd, koopman in textiel. Hij ging "de boer op" als marskramer. Later is hij naar Oost Friesland (D) gegaan als slagtersknecht. Daar heeft hij ook zijn latere vrouw Flora de Vries uit Leer ontmoet. Toen Bram Suskind in Denekamp terugkwam en getrouwd is, heeft hij zich als slager gevestigd in het pand van Mensink. In 1898 werd zoon Edo(Eliezer Salomon) geboren. Aan zijn Duitse tijd had Bram Suskind de bijnaam "Herr Suskind" of "'t Heerke" te danken.

Dat pand had hij gehuurd. Na verloop van tijd moest hij omzien naar wat anders. Vandaar dat hij dat huis van Salomons had gekocht. Van dit gebouw is thans niets meer terug te vinden. Wel het er verder achterliggende witte woonhuis van Brandsma. Dit was eens het huis van dokter Sloet. Vandaar de daar langslopende "Sloetstraat". Dokter Sloet was destijds de enige geneesheer, zoals dat toen nog heette, in Denekamp. Frans Georg Sloet was geboren te Bentheim en is tientallen jaren arts geweest in Denekamp, waar hij in 1890 op tachtigjarige leeftijd overleed. Zijn opvolger werd toen dokter Hondelink.

Toen "de doorbraak" in Denekamp gerealiseerd werd moesten huis en bijgebouwen van "'t Heerke" wijken. Overigens leefde toen de familie Suskind allang niet meer als gevolg van Hitler's opvatting over volkerenrassen, welke opvatting zich ook zo'n veertig jaar geleden in Nederland begon post te

vatten. Juist op zijn tachtigste verjaardag hebben ze hem opgehaald. Abraham Suskind was namelijk van Joodse afkomst.

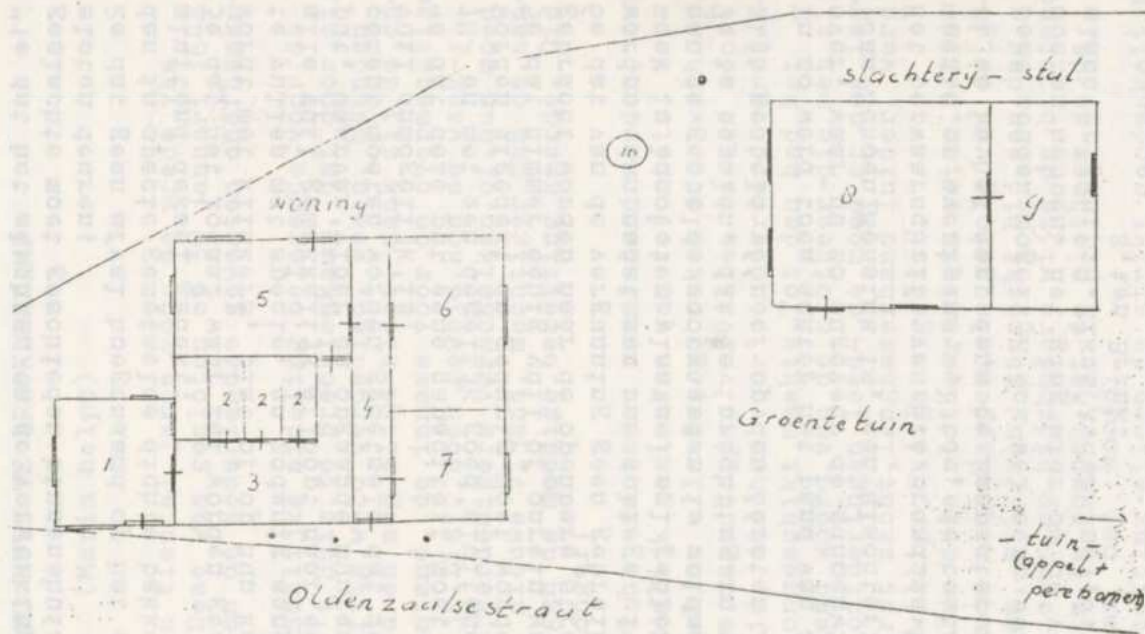
Abraham Suskind wenste de door hem op te richten slachterij en stal "7 meter van de Rijksweg en 6.50 meter van het door hem aangekochte perceel" te bouwen. Tegelijkertijd verzocht hij om toestemming voor het leggen van een klinkerbestrating voor dat perceel".

Met betrekking tot de verlening van dit soort vergunningen was de gemeente onder meer verplicht de aangrenzende bewoners in kennis te stellen van hetgeen daar zou worden opgericht. Dat was ook in dit geval gebeurd. Openbaarheid, toen ook al!!! Hendrik Assuerus Brandsma had bezwaar gemaakt tegen de oprichting van deze slachterij, achter de woning van Salomons, toen nog genummerd DD nr. 47, welke gelegen was naast zijn huis. Deze Brandsma was directeur van de boterfabriek en was getrouwd met de dochter van "aannemer in publieke werken" Willibertus Scholten en Maria Robertink. Hij was in 1864 geboren in Tjerkwerd en woonde sinds 1895 in Denekamp. Als reden voor zijn bezwaar voert Brandsma aan "de vrees voor waardevermindering van zijn eigen perceel, dat eene slagerij als noodwendig walgelijke uitdampingen verspreid, welke voor de gezondheid zeer zeker nadeelig zijn". Brandsma komt dan ook tot de conclusie, dat Suskind geen toestemming moest worden verleend, om daar een slachterij op te richten.

Het gemeentebestuur onderkende de klachten van Brandsma, maar was evenwel van mening, dat alleen daarom een vergunning nog niet hoefde te worden geweigerd.

Er werd een aantal voorwaarden genoemd, waaraan voldaan zou moeten worden, om toch tot de oprichting van een slachterij te kunnen komen.

Het resultaat is uiteindelijk een pakket van voorschriften, op basis waarvan Suskind zijn slachterij mocht bouwen. Op 6 mei 1904 kreeg hij tenslotte zijn vergunning, met daaraan verbonden de volgende voorwaarden:

woning Suskind

situatie rond 1910

1 winkel	6 kamer
2 bedstee	7 opkamer+kelder
3 voorruimte	8 slachthuis+schuur
4 gang	9 stal
5 keuken	10 put
	• bomen

"1e dat het slachten en de verwerking van het geslachtte moet geschieden binnenshuis en met gesloten deuren;

2e dat geen afval hoegenaamd op het erf mag blijven dan in specie gemetselde dichte bakken en met goed sluitend deksel gedekt;

3e dat het lokaal waar zal worden geslacht bevoerd wordt met klinkers, plat of op hun kant, de voegen te vullen met specie, en zodanig aangelegd dat alle vuil gemakkelijk afloopt naar een aan te leggen put, waarvan vloer en opgaande muuren zoodanig in cement moeten worden gemetseld dat doordringen van vuil onmogelijk is;

4e dat deze put eene capaciteit moet hebben van 1M³ en met een degelijk goed sluitend deksel moet worden afgedekt en gedurig moet worden geledigd;

5e dat nimmer eenig vuil of onrein water zal mogen gebracht worden naar de openbare straat of goot;

6e dat van de vergunning geen gebruik mag gemaakt worden, dan nadat aan ons college uit een onderzoek in loco(=ter plaatse) zal gebleken zijn, dat aan de gestelde voorwaarden is voldaan en

7e te bepalen, dat de inrichting in werking moet zijn gesteld vóór of op den éérsten Augustus 1904".

En zo werd toen achter het pand van Salomons tegenover, waar nu zo ongeveer de schoenwinkel van (Jan Schoen)Mensink is, een slachterij opgericht.

Het bezwaarschrift van H.A.Brandsma bracht de gemeente er overigens wel toe, de bestaande slachterijen in het dorp eens te inspecteren.

Deze zouden mogelijk ook wel eens een vergunning moeten hebben. Het ging hier om de volgende slachterijen:L.H.Elkus(A.Suskind),J.ten Brink en S.ten Brink.

Ook deze bedrijven moesten tenslotte aan zekere voorwaarden voldoen.

Hierover zal ik een volgende keer nog wel eens wat vertellen.

Denekamp, augustus 1979.

H.Boink.

(Maria helpt)

Het was een tiental jaren vóór de vrede van Munster. Deze was gesloten op 30 januari 1648. Toen werden de Nederlandse gewesten onafhankelijk.

Een sterke vijandelijke afdeling belegerde voor de zoveelste keer 't Huis te Brecklenkamp, dat door zijn slotheer heldhaftig werd verdedigd. Weken, maanden duurde de strijd en nog altijd bleef, dank zij de onverzwakte tegenstand, de inname voor de overmachtige vijand onmogelijk. List, noch geweld kon de waakzaamheid van de verdedigers verschalken of hun moed breken. Tot een nieuwe vijand, machtiger dan de aanvaller, zich tegen de moedige bezetting keerde. Die vijand was de honger!

Dag na dag moest het rantsoen verminderd worden, tot de voorraad eindelijk geslonken was tot niets. Verzwakt door gebrek en ellende, gebroken door wanhoop, waren de moedige manschappen vervallen in een soort onverschilligheid, die hen voor een verdere verdediging eigenlijk ongeschikt maakte. Tot dan had het vurig en opwekkend woord van de slotheer—die met zijn gezin dezelfde ontberingen leed—de moed er nog ingehouden. Maar eerst zacht, langzamerhand luider, werd van hem de vrijwillige overgave geëist.

Maar hiervan wilde deze slotheer niets weten. Zelfs toen verschillende manschappen, als gevolg van de geleden ontberingen, stierven, verzocht hij een dag uitstel, om nog eens op bijzondere wijze de bijstand van de H. Maria in te roepen. Met de slotheer en de slotkapelaan aan het hoofd trok de hele bezetting—alleen de strikt noodzakelijke wacht uitgezonderd—op naar de slotkapel. Voorafgegaan door de priester baden allen lang en vurig om uitkomst en redding.

Gesterkt door hoop en vertrouwen nam ieder daarna zijn aangewezen post weer in en wachtte geduldig op de komende dingen.

Maar eentonig verliep de dag. In het kamp van de vijand was niet de minste bedrijvigheid te bespeuren. Daar wisten ze zeker dat een machtige helper voor hen streed. Spoedig zou het overwinningsuur slaan en de onneembaar lijkende vesting zou zonder slag of stoot in hun handen vallen.

Langzaam trad de avond in, de nacht volgde met hetzelfde tempo. Met het daglicht verdween ook het laatste sprankje hoop in de harten van de verdedigers. Morgen zou de overgave volgen. Ze waren er nu van overtuigd. Wat er ook met hen mocht gebeuren, aan die verschrikkelijke honger-ellende zou een einde komen.

Maar wie er ook wanhoopt, niet de slotheer en zijn vrouw, die beiden weer in de kapel voor het genadebeeld van Maria neerknielden en smeekten om een wonder van de redding.

En het wonder kwam!

Die nacht -het was in de nazomer- woedde boven de Brecklenkamp een ongekend zwaar onweer, dat meebracht een stromende regenval. Voor middernacht was het al begonnen. Toen de vroege ochtendschemer de kasteelomtrek vaag verlichtte, viel nog in onverminderde hevigheid, het ruisende hemelwater.

Voor de ogen van de belegerden ontrolde zich een verschrikkelijk tafereel: het totaal vernielde kamp van de aanvaller. Wat de storm aanvankelijk gespaard had, bezweek voor het watergeweld.

Nog nimmer was het gebeurd, dat de Gele Beek om deze tijd van het jaar, buiten haar oevers trad. Nu stuwde zij haar moddergrijze water over de omliggende lage weilanden en dreef de belagers van "het kasteel" op de vlucht, met achterlating van al hun wapens- en levensmiddelenvoorraad.

Het natuurgeweld had hen met zo'n vrees geslagen, dat zij voorgoed aftrokken.

Het einde van het beleg bracht de vurig afgesmeekte redding voor de bewoners van de heerlijkheid Brecklenkamp.

Dit voorval vermeerderde de godsdienstzin en de Maria-verering natuurlijk zeer. In alle noden, die de kasteelbewoners dreigden, wendden zij zich vol vertrouwen tot de "Troosteres der Bedrukten".

Denekamp, 14 september 1979.

J.A.Veldhuis.

uit: ? 5 juli 1919

*HET TWENTSCH COMITÉ voor de deelneming van
Twenthe aan het*

Vaderlandsch Historisch Feest

op 3, 4 en 5 September a.s., te Arnhem, op de terreinen van het Nederl. Openlucht Museum, roept de finantiële medewerking in van alle Twentenaren tot bestrijding der kosten, uitsluitend het gevolg der Twentsche deelname. Die kosten; geraamd op pl.m. 2000 gulden, moeten persé vóór 15 dezer, bij onzen penningmeester gegarandeerd zijn. Wie helpt ons en met hoeveel?

Mr. G. J. TER KUILE, Voorzitter.

J. J. VAN DEINSE, Secretaris.

A. J. E. NIJLAND, Penningmeester te Delden.

J. A. VAN HEEK, Lonneker. I. J. SPANJAARD Borne.

S. WYBENGA, Delden. J. B. BERNINK, Denekamp

*Dr. A. J. HONDELINK, G. H. OOSTERWIJK,
Denekamp. Ootmarsum.*

*H. J. HOMMELS, Oldenzaal. A. H. FRISENDORP Hzn
Hengelo.*

*Dr. A. J. DE BRUIJN. W. KNUIF, Pastoor,
Oldenzaal. Denekamp.*

*J. G. H. JORDAAN, C. J. SNUIF, Enschede.
Haaksbergen.*

H. J. DIJKINK, Markelo.

..... tot bijwoning der

grote Schutters- feestelijkheden

met

KERMISVERMAKELIJKHEDEN

te Noord-Deurningen

OP ZATERDAG EN ZONDAG 12 EN 13 SEP.

— Terrain bij de R.K. Kerk te Noord-Deurningen —

BURG. J. L. C. + J. DEHOUE J. PERSING J. OTTENHOFF H. VOS J. BEKHUIS D. SCHULTE P. GILJICKS	For vicar Voorzitter Secretaris Penningmeester Commandant
--	--

EEN KONING NODIGT U UIT....

Zo begint 't programmaboekje van de grote schuttersfeesten te Noord Deurningen anno 1949.

Ter gelegenheid van de Grote Jubileum Schuttersfeesten van diezelfde schuttersvereniging op 9 en 10 juni 1951, nu dus precies 25 jaar geleden, werd wederom een programmaboekje uitgegeven. Op de eerste bladzijde staat te lezen:

„Koning Lodewijk V van Noord Deurningen nodigt u uit tot bijwoning der grote jubileumfeesten met kernisvermakelijkheden te Noord Deurningen bij Denekamp op zaterdag 9 en zondag 10 juni 1951. „Tegerein bij de R.K. Kerk Noord Deurningen te Denekamp”.

Schuttersfeest 1951

Het is misschien interessant dit schuttersfeest eens de revue te laten passeren.

Het feest werd verzorgd door de Schuttersvereniging Noord Deurningen, welke stond onder commando van P. Gulikers. Direct na de laatste wereldoorlog had men deze oude streekfolklore nieuw leven ingeblazen. Denekamps burgemeester J.L.C. van der Heyden, die tevens ere-voorzitter van deze schuttersvereniging was, schreef in zijn voorwoord van het boekje onder meer „Uw bestuur heeft getoond, durf en energie te bezitten om een vereniging op te bouwen die nu reeds naan verworven heeft” en wat verderop „Hiernede hebt u de naam van Denekamp hooggehouden en het vertrouwen gewekt een schuttersvereniging tot bloei te brengen, tot voorbeeld van vele verenigingen in Twente”.

Het programma van 9 juni begon 's middags om 4 uur met een schietwedstrijd door de schietverenigingen van Twente en Nordhorn, welke om half 5 gevolgd werd door een klootschietwedstrijd.

„Gaat nooit verloren” speelde om 5 uur een geosummeerde voetbalwedstrijd tegen „Onwies elf”. Om 6 uur 's avonds startte in de tent 't grote feestbal, met omstreeks 8 uur het optreden van de boerendansers van Noord Deurningen, welke onder leiding stonden van Albert Haven.

Zondag 10 juni was men al vroeg uit de veren. Om 7 uur 's morgens kondigden schutters te paard op diverse plaatsen in het dorp en omgeving „Schutterszondag 1951” aan. Nadat de ontvangst van de schuttersvereniging „Bookholt” uit Duitsland rond 11 uur aan de grens had plaatsgevonden, en het koningspaar Lodewijk V en koningin Astrid vanaf café Olde Dubbelink werd afgehaald, kon tegen half 4 's middags het vogelschieten beginnen. De ere-voorzitter loste 't eerste schot. Vroeger gebeurde dit gewoonlijk door de koning van het afgelopen jaar. Het geheel werd muzikaal opgeluisterd en begeleid door o.m. de Fanfare de Eendracht o.l.v. Schreurs en het Fijpercorps Spichmanszeug uit Bookholt met kapelmeester Georg Schoo.

Met de Dinklruiters te Denekamp en de Grensrutters uit Lattrop werd het schouwspel compleet. Om half 6 vonden de kroningsplechtigheden van de nieuwe schutterskoning plaats.

„Een koning gaat.... een nieuwe koning komt.. Die koning is een machtig Heer”. Dus zullen wij hem eren Hij schoot de fiere vogel neer Het gild' zal hij regeren”.

Aldus begon voorzitter J. Berning zijn toespraak tot de nieuwe koning.

Het grote feestbal was om 5 uur reeds begonnen en werd evenals de zaterdag opgeluisterd door het Musette-ensemble o.l.v. J. Boers.

Op het feestterrein, nabij café Dierselhuus, stonden verschillende attracties opgesteld o.a. 'n luchtschommel, de toen pas nieuwe Swing Mill, een schiettent en natuurlijk een „kop van jut”.

Tot zover dit relaas over de schutterij van Noord Deurningen.

heeft de schutterij nog bestaansrecht

Is de tijd van de schuttersfeesten voorbij? En nog wel juist in een tijd dat oude folkloristische gebruiken steeds meer in ere worden hersteld? Onze Oosterburen „an ginne kaant van 'n poal” geven met hun telkenjare terugkerende en met veel ijver opgebouwde schuttersfeesten hierop een duidelijk antwoord. Hier zijn de schutterijen nog springlevend. Het ware te overwegen dit „vogelschieten” nieuw leven in te blazen.

historie

Over dit al oude volksgebruik is wel iets bekend. De schutter had vroeger tot taak de inwendige rust van dorp of stad te bewaren: 'n soort burgerwacht. Dat was ook de taak der Denekampse schutters die sinds 1815 weer bestonden. Zij oefenden niet, doch fungeerden als „rustend schutterij”. In Denekamp kreeg men in 1825 als kapitein van de schutterij de 30-jarige Salomon Bendien. Deze was koopman van beroep en had ook reeds bij de oude schutterij als kapitein gediend.

„Schutter” stond voor „boogschietster” en kwam van „schut”, dat hier schiettuig ook wel „pijl” betekende.

Dat de schutterij al oud is bewijzen wel de al sedert 1849 en er na nog lang plaatsvindende schuttersfeesten op 't landgoed Twickel. Eerst door 't schuttersgilde, later door de schuttersvereniging. In de op 6 januari 1646 hernieuwde „Artikel” brief der gemeenen Schutten tot Enscheide” is Enscheide) lezen we in het eerste artikel „Eerstelijck sullen de Schutterije nu voortaan den Voogel schieten op Pinkster dingsdach”.

Uit deze brief kunnen enkele interessante bijzonderheden aangaande de schutterij worden waargenomen. Het oefenen der schutterij zou dus voortaan plaats vinden op pinksterdinsdag. Op de volgende St. Jacobidag moest ook geoefend worden. Dit oefenen bestond op pinksterdinsdag uit vogelschieten.

De vogel moest een papegaai voorstellen. Hij werd gesneden uit 'n taanie boomwortel. De paal waarop, de in latere jaren met strikjes en roosjes versierde vogel werd bevestigd, stond midden op het terrein waar het vogelschieten plaatsvond. Vroeger stond deze steeds op het erf waar „de koning” van het vorige jaar woonde. De naam „papegaai-schacht” staat met deze paal in verband.

Alvorens de strijd kon beginnen trok men drie maal om de paal.

De andere genoemde oefendag werd op schijven geschoten.

Het was 'n eer lid te zijn van de schutterij. Daarom werden aan zo'n lidmaatschap bepaalde eisen gesteld. Zo moest men over eigen „pijlen” beschikken. Voor toetreding tot de schutterij moest een halve ton bier worden betaald. Als iemand zich misdroeg in 't gezelschap verbeurde deze terstond een halve ton bier. Bij lichtere vergripen als vloeken, schelden enz. kreeg men een boete van een vierde ton bier. Iemand die zich aan moedwilligheid en dartel gedrag te buiten ging zou, al was hij ook met een bedevaart bestraft, „staen in een kuypen vol waters met beide beenen”.

Men moest antreden zo vaak dit door de commandant nodig werd geacht. Alleen bij ziekte of als men niet in huis was, kon men zich bij afwezigheid verschoenen van de op te leggen straf van 'een „faene bier”. Op pinksterdag moest men zich, met eigen pijler, bij het gezelschap schutters begeven teneinde het schieten om „eenen vrijen Konning” te kunnen aanvangen.

Tot zover deze schutterij-regelen van Enschede van voor zo'n 300 jaar.

W.H. Heuvel haalt in „Oud Achterhoeks Boerenleven” ook de schuttersfeesten aan. „Op kermiszon- dag achter in september, na de middag begon de kermispret met vogelschieten en boerenvrijage.

Rond de laatste eeuwwisseling waren de schuttersfeesten in Twente nog alom bekend en vierden hier en daar zelfs hoogtij. Doch mede door de eerste wereldoorlog is er een inziaking gekomen in dit tot volksgebeuren uitgegroeide evenement. Aan het eind van die oorlog moesten lammers alle wapens worden ingeleverd.

J.J. van Deirse vermeldt in „De Tijdspiegel” van 20 mei 1918 in een artikel genaamd „Pinksteren in Twente”, dat handelt over pinkstergebruiken toen en vroeger, het volgende.

„Aan den avond van den 2den Pinksterdag mochten de jongens met hun flitsbogen hangende uitgeblazen eieren schieten (wat betekende dit precies?) Deze gebruiken verdwijnen echter helaas, hoe langer hoe meer. Evenzo is het met het aloude „vogelschieten”.

Zo'n honderd jaar terug werd nog steeds geschoten met voorladers. Dit waren geweren die gelaad moesten worden met los kruit en een kogel. Voor dit laatste gebruikte men meestal ijzeren bouten, proppen of stukken afgebroken tanden van 'n hooivork. Hiermee kon diep in de taanie houten vogel doorgedrongen worden. Elk mooi schot werd met veel gejuich en muziek begroet. De boerenmeisjes wachtten intussen met spanning de uitslag van de

wedstrijd af. Wie van hen zou de nieuwe koningin worden? Immers, hij die het laatste stuk afschoot was voor een jaar koning en mocht zich een koningin kiezen.

In het begin van deze eeuw was het zo, dat het nieuwe koningspaar gevolgd door alle aanwezigen trok naar het huis waar het koningsfeest gevierd werd. Op zo'n feest kon het er vrolijk aan toe gaan. Een paar muzikanten zorgden met 'n trekharmonica voor de nodige stemming. Ook kwam het voor dat men een „spolleman” (voolstrijker) uitnodigde. Er werd gedanst en gehost dat het 'n lust was. Een oude boerendans heette „Hendrieksen” of „Driekusman” en ging als volgt:

„Now wol ik wal es weet'n wat Hendrieksen zea
Hendrieksen zea, Hendrieksen zea
Now wol ik wal es weet'n wat Hendrieksen zea
Hendrieksen zea bo joa
Met de handkes klap, klap, klap
Met de veutkes trap, trap, trap
Hat ik di'j, wat zol ik di'j
Dreej di'j es um en dans met mi'j”

De schuttersfeesten verdwijnen echter hoe langer hoe meer, schreef van Deirse in 1918.

In het voorjaar van 1950 maakte W.H. Dingeldein melding van de (her) opkomst en bloei van de schutterij. Hij doet dit in 'n onderschrift bij 'n art. in „Katoen en heide” van J.J. van Deirse.

„Ja, men mag van een herleving van 't vogelschieten spreken; er beginnen zich spontaan weer hier en daar schuttersverenigingen te vormen o.a. te Nrd. Deurningen gem. Denckamp, dat sinds 1945 weer op een bloeiend schuttersgilde kan bogen”.

Dus nieuwe bloed - toen
Maar nu?

uit: Denekamps Weekblad
aug. 1976

Tijdens de feestdagen ruime
keuze in alle soorten

GEBAK,
CHOCOLADE en
SUIKERWERKEN

Beleefd aanbevelend.

J. BERNING
Noord Deurningen.

Dina ken ik à heel lang. Aj is 'n maol wat be-
leawn wilt, möj Dina d'r bieje hemn.
Inkoapn in 't platt!
Jong, dat was miej wat.

Op ne goein dag mean'n Dina: "Wiej gaot nich hen inkoapn, wiej gaot bosschoppn doon".

"No", zeg ik, "too dan mer". Dina har zik alls op 'n breekfen zett. Boavnan stun nen bostrok. Dan kwam nog zeepe, ne bössl, ne kokleppel, beschuutn,.....en al zuk gerei mear.

In Benthem zol et dan gebuurn. Dina zeukn zik ears ne manufactuurnzaak op. 'n Luk laater stun'n wiej veur de duur. "Goein dag". De wichter in 'n weenkel keekn op.

"Ik wol wa ne mooin wiedn bostrok hemn", zea Dina, "hebb-ie zoawat?"

"Was wünschen Sie?", vraogn de vekoopster. De wichter keekn zik mekaar is an. "Nen bostrok!" zea Dina nog'n maol duudelik, de wichter wissn nich wat ze daor met an mossn. "Was bitte für einen Rock?" 't Woard "rok" har dat wich vestaon. Daorum leup het nao de rökk hen.

"Nee, nee," zea Dina, "nen bostrok is veur hier boav'n". De wichter achter de toonbaank haddn et nich mear.

Misschien dachtn zee wa dat ne bostrok iets heel moderns was, een beseunder ding um an te trekkn.

Eén van de maansleu trök met de scholder: van ne bostrok haddn zee nog nooit e-heurt.

"Bint ie-leu doof", zea Dina, en kwam achter de toonbaank, keek 'n luk roond en haaldn nen bostrok veur'n dag. "Dat is nen bostrok".

Natuurlik begonn ze noe al te lachn. En wie-j hebt oons nog ne heeln tied in'n weenkel ophooln möttn.

Toe wie-j d'r dan wear oetgungn, mean'n Dina: "Zoa is dat met oons plat". "Jao", zeg ik, "en disse spraak is heel vrogger es umgangsspraak wes van handelsleu en diplomaatn". "No, stel oe es veur," meana Dina laatr, "wat gebuurt, aj 'n liefke koapn wilt!?"

(Vrij naar : Gertrud Rademaker; uit

"Zwischen Burg und Bohrturm"

1977, nummer 2.)

VERKOOP BIJ BRANDENDE KAARS

Vroeger was het de gewoonte en ook voorgescreven, dat bij verkoop van onroerende goederen, toebehorende aan kerken, gasthuizen en dergelijke instellingen, aan onder voogdij staande en minderjarige personen, alsmede bij gerechtelijke verkoop, deze verkopeningen plaatsvonden "Bij brandende kaarseuitgang".

Onder keizer Napoleon werden, volgens een Keizerlijk Decreet van 20 augustus 1811, vele nationale zogenaamde domeingoederen onder de hamer gebracht. De nijpende nood der schatkist dwong de regering tot deze grote en zelfs opzienbarende verkopeningen. Onder deze domeingoederen, welke toen werden verkocht, waren ook de bezittingen van het Stift Weerselo, met onder andere vele pachtboerderijen. Deze verkopeningen vonden ook plaats bij brandende kaars. In vrijwel alle gevallen werden de pachtboerderijen van 't stift gekocht door de pachters van de erven. Bij de bezittingen van 't stift behoorde ook het erve "Lohuis" in Groot Agelo. Bij de huidige bewoners van dit erf, de familie Lohuis, was de koopakte van 1812 nog bewaard gebleven. Deze heeft men mij welwillend ter inzage gesteld. Hieruit kunnen we zien hoe het toeging bij een "verkoop bij brandende kaarse-uitgang".

Het erf, nauwkeurig omschreven met al zijn landerijen, werd ingezet voor de som van 4830 frank. Door de toenmalige rentmeester van 't stift, Hieronymus Pennink Hzn. (later burgemeester van Denekamp: 1818-1829) werd op 11 mei 1812 deze inzate "voor den Bouwman" verhoogd met 200 frank. De eigenlijke verkoop vond plaats op 12 juni 1812. Hierbij werden kleine waskaarsen gebruikt, die bij de opbieding werden aangestoken en gedurende vier of zes minuten moesten branden. De toeslag was definitief, wanneer er een aangestoken kaars was uitgebrand, zonder dat een ander gedurende het opbranden een hoger bod had gedaan.

Bij de verkoop van het erf Lohuis heeft men vier kaarsen nodig gehad, zonder dat er werd opgeboden, zodat de "Bouwman Lohuis" koper werd voor de som van 5030 frank. Omgerekend voor de toen geldende koers was dat een bedrag van 2394 gulden.

Dat er vaak verschillende kaarsen nodig waren, kunnen we zien bij de verkoop van de eveneens onder 't stift behorende erven Groothuis in Dulder en Koehorst in Deurningen. Bij het erf Groothuis viel pas de toeslag bij de twintigste kaars. Willem Groothuis was toen eigenaar voor de lieve som van 18088 gulden, terwijl het erf was ingezet op 3750 gulden. Bij het erf Koehorst was het nog erger. Dit werd pas bij de vijftiengste kaars toegeslagen aan de pachter voor 12.505 frank. Het erf was ingezet voor 1630 frank!!!!!!

Opmerkelijk is artikel 26 van de koopakte van Lohuis. Hier lezen we: "Men zal het bod der zoodanigen niet aannemen, welke kennelijk in eenen staat van dronkenschap zijn".

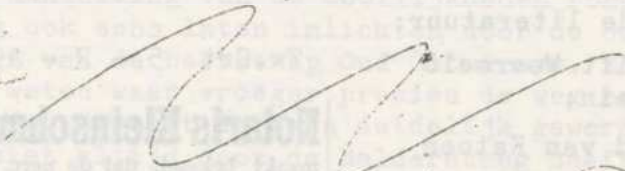
Bij de omschrijving van de erven werden ook de percelen grond, die er bij behoorden, genoteerd. Zowel de grootte van het perceel, als ook de aanduiding van de betreffende percelen. Zo staan ook in de koopakte van Lohuis alle percelen met name genoemd. De meeste van deze veldnamen zijn nu nog bekend in Agelo. Leest u maar mee.

"Het Woonhuis of Erfhuis; Een Bakhuis; Twee schuren; Een oud huis; Een stuk zijnde bepoot met boomen, een mudde; Een gaarden bij het huis, zes spind zaayland, met een half mudde groengrond; Den ouden huisgaarden, een schepel; Den Dreus, een mudde; De ronde Bree, vijf schepel; Den Hogen en Lagen einde, zes schepel; Den Pissebrink, een mudde; Den Kemmink, een schepel; Het Hakenstukke, tien spind; Den Menert, een half mudde; Het Schepel Stukke, een schepel; Het vlasland, drie schepel; Het Quade Stukke, tien spind; Den Hof, tien schepel; Het onderste Bakenn Stukke, zes spind; Achter den Bakenn, drie spind; bij Schurinks Esmate, een schepel; Het Tijstukke, zes spind; bij 't Schot, een half mudde; Het Kromme land, twee en een half mudde;

En eindelijk eene laatste kaars hebbende doen ontfoeken, gedurende welker branding geen bod of hooging gedaan is, hebben wij ~~Defect~~ of Sous-Prefeet boven gemeld, gegund en toegelagen aan *De Bouwman*

J. van der Meer voor het te betalen bedrag van
acht en twintig gulden
— — — — —

als laatste bieder de goederen in het tegenwoordig proces-verbaal vermeld, voor eene somme van *acht en twintig gulden* en zulks op de conditiën, bepalingen en vaststellingen, in de generale en speciale conditiën en bij dit proces-verbaal vermeld.

Gedaan te Almere op den Jaare 1864

En Day als boven

(Wasget.) *R. van der Meer*
J. van der Meer

Het Lutke Busken, zes spind; Den Zonnenberg, twee mudde land; Den Schootakker, drie schepel; Het Lemmekes stukke, drie spind; Het Garsten stukje, twee spind; Den Lutken Zonneberg, zes spind; Het Ronde Stukke, zes spind; De Krukke, zes spind; Den Raven Gaarden, een half mudde; De Mate, weidegrond, een dagwerk; De Steenmate, een en een half dag majens; Het Medeken, een klein half dag majens; De Kiboomsmate, een half dagwerk; De Kuile, een vierde dagwerk".

Verder kan uit de akte opgemaakt worden dat tot aan de verkoop per jaar 99 gulden pacht betaald moest worden. Daarnaast moesten enkele belastingen betaald worden.

Het ligt voor de hand dat, indien men over dergelijke akten kan beschikken, dit een goed hulpmiddel is bij de registratie van veldnamen.

Denekamp, september 1979.

J.A.den Ouden.

(geraadpleegde literatuur:

8 Eeuwen Stift Weerselo
W.H.Dingeldein;

Uit het land van Katoen
en Heide
J.J. van Deinse)

Tw.Crt. 5 - 7 - 1919

Notaris Kleinschmit

maakt bekend, dat de perc. te Groot-Agelo bij inzet en hooging zijn gebracht als:

A. Voor H. J. HOLTWIJK:
Perc. 1 op f 260, perc. 2 op f 525,
perc. 3 op f 260, perc. 4 op f 240,
perc. 5 op f 550, perc. 6 op f 285,
perc. 7 op f 450, perc. 8 op f 275,
perc. 9 op f 585.

B. Voor J. H. WIEGINK:
Perc. 10 op f 22, perc. 11 op
f 150, perc. 12 op f 9 en perc.
13 op f 150.

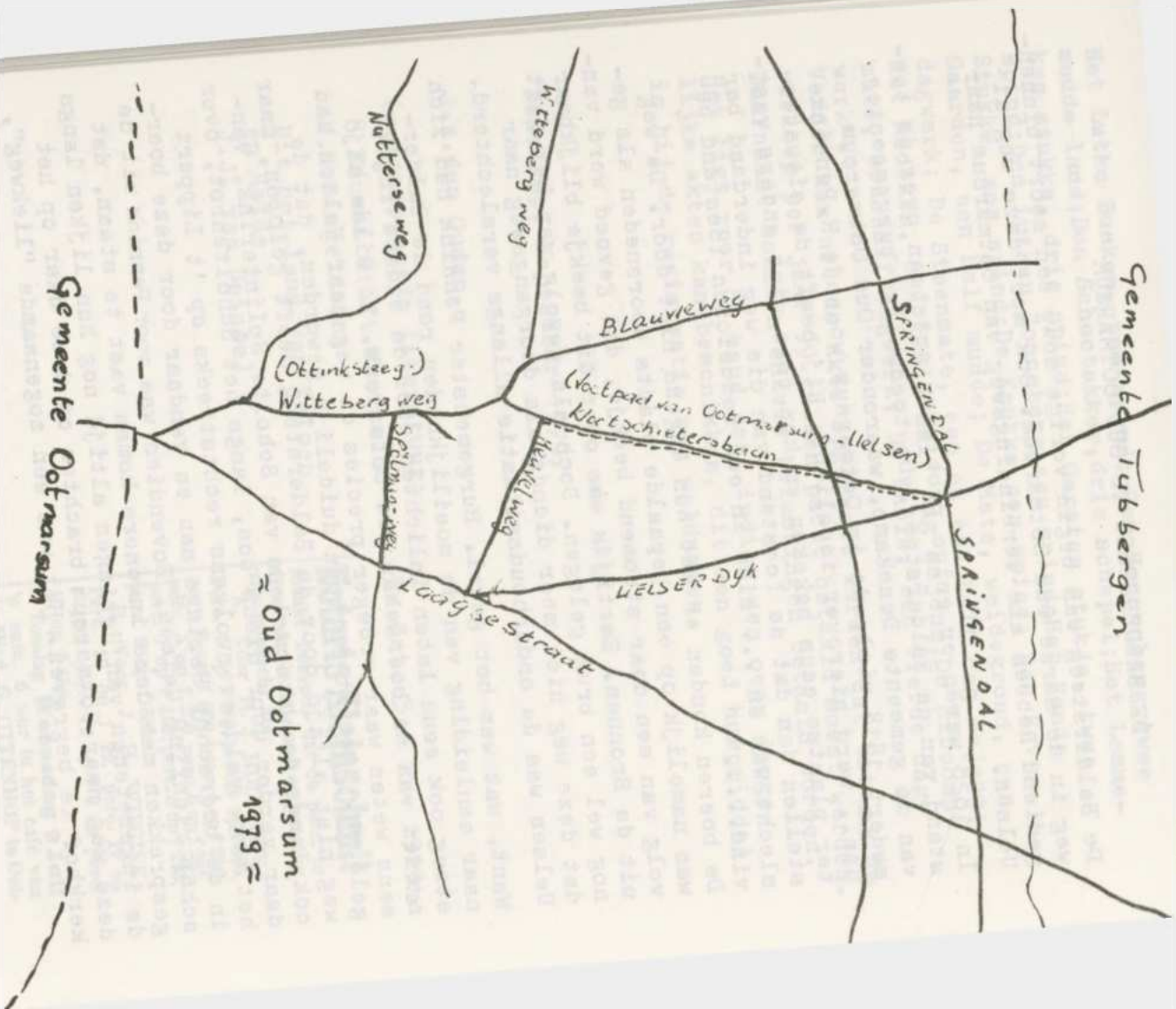
Toeslag **Woensdag 9 Juli**
's nam. 6 uur in het café van
de Wed. G. OTTENHOF te Oot-
marsum.

De Baldersteeg was begin vorige eeuw een soort binnenweg in de marke Oud Ootmarsum. Ook moet deze weg al gediend hebben als verbindingsweg van Ootmarsum naar Uelsen.

In 1828 waren er enige problemen ontstaan over de toestand van de Baldersteeg. De toenmalige burgemeester van de gemeente Denekamp, waaronder Oud Ootmarsum sedert 1818 viel, de in Ootmarsum wonende H. Pennink Hzn., werd hierover ingelicht. Hij heeft de situatie ter plaatse eens bekeken en kon toen niet anders vaststellen dan dat de toestand van die weg inderdaad bar slecht was en ... "zich in een reddeloozen toestand bevind.....".

De boeren konden er met hun wagens niet door. De weg was namelijk op een bepaalde plaats doorsneden als gevolg van een daar stromend beekje, dat gevoed werd vanuit de Bronnen. Eertijds was over dit beekje blijkbaar nog wel een brug gelegen. Doch als gevolg van het feit dat deze weg niet meer diende als doorgangsweg naar Uelsen was de onderhoudssituatie allengs verslechterd.

Want, wat was het geval. Burgemeester Pennink had zich naar aanleiding van de moeilijkheden rond de Baldersteeg ook eens laten inlichten door de oudste ingezetenen van de boerschap Oud Ootmarsum. Zo wilde hij eens weten waar vroeger precies de weg naar Uelsen had gelopen. Hieruit is toen duidelijk geworden, dat de weg niet altijd door de Baldersteeg heeft gelopen, maar ook langs de watermolens van Scholte Splinterink, vandaar verder door diens bos, langs het Scholtenrot, over het hoge veld, vervolgens rechtstreeks op 't Lippert in de boerschap Hezinge aan en vandaar door deze boerschap richting Uelsen. Bovendien was voor Pennink uit de gesprekken met deze inwoners komen vast te staan, dat de ingezetenen van Hezingen altijd nog hun lijken langs deze weg naar Ootmarsum brachten om deze daar op het kerkhof te begraven. Het was een zogenaamde "liekweg",

Als gevolg hiervan had de burgemeester deze weg weer als de officiële weg naar Uelsen bepaald. Overeenkomstig het nieuwe Reglement op de Wegen had hij opdracht gegeven om de weg in goede orde te brengen. Tevens zou deze voorzien worden van handwijzers. Een bijkomend punt was dat de "nieuwe"weg korter was dan door de Baldersteeg.

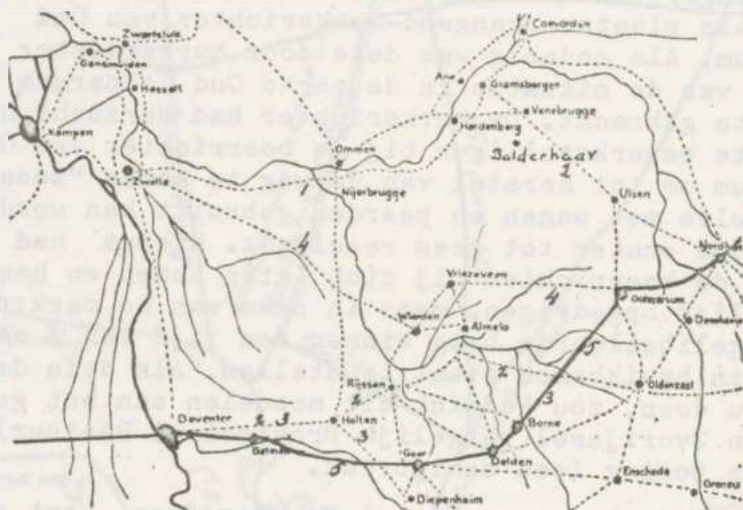
Als gevolg hiervan werd de toestand er in de Baldersteeg nog slechter op.

De Ontvanger van de Registratie en Domeinen functioneerde als plaatsvervangend-markerichter van Oud Ootmarsum. Als zodanig was deze door burgemeester Pennink van de situatie in de marke Oud Ootmarsum op de hoogte gebracht. De markerichter had verzocht het nodige te bewerkstelligen bij de boerrichter van Oud Ootmarsum om tot herstel van de weg te komen "zodanig dat dezelve met wagen en paarden gebruikt kan worden.." Dit leidde echter tot geen resultaat. Hierna had Pennink de boerrichter bij zich laten komen en hem persoonlijk opgedragen, mede in naam van de markerichter, om "de gelibelleerde brug binnen den tijd van 3 maal 24 uur in bruikbaren staat te stellen." Als deze dat niet zou doen, zou Pennink dit meedelen aan het gouvernement van Overijssel (vergelijk Provinciaal Bestuur). Ook deze poging leed schipbreuk.

Verder kon de burgemeester niets meer doen. Want een soort Algemene Politieverordening kende de gemeente Denekamp nog niet, hoewel al wel enkele pogingen waren ondernomen om een dergelijke regeling vast te stellen. De gemeenteraad wilde hier echter niets van weten.

Ten lange leste pakte Pennink de schrijfveder en zette de Gouverneur van Overijssel de zaak uiteen "verzoekende geïnformeerd te worden op welk eene wijze" hij in deze diende te handelen.

Wat mij nu eigenlijk interessert is waar deze Baldersteeg precies gelopen heeft. Ik heb hier al enkele kadastrale kaarten op nageslagen. In 1885 vermeldt een kaart wel een "Ottinksteeg". Dit komt dan overeen met een gedeelte van de huidige Wittebergweg. Op een kaart uit 1942 staat deze weg aangegeven als "voetpad van Ootmarsum naar Uelsen".

Op deze oude kaart van Overijssel staan de belangrijkste oude wegen met cijfers aangegeven: 1. Vennebrugge; 2. de zuidelijke weg over Holten; 3. de Bandijk bij Goor; 4. de weg van Ootmarsum naar Hamburg.

Het is dus heel goed mogelijk dat dit deze weg is. Het laatste stuk hiervan wordt tegenwoordig gebruikt als klootschietbaan voor de kogelwerpvereniging Oud Ootmarsum.

Wat verder nog interessant zou zijn te weten is waar de naam Baldersteeg van afgeleid is. De aanduiding Ottinksteeg ligt nog wel voor de hand, omdat in Oud Ootmarsum een erf met die naam was. Op een publieke verkoop op 4 maart 1811 kocht Gerrit Ottink van het Huis te Ootmarsum het erf met de gelijknamige aanduiding. Mogelijk dat "de Baldersteeg" in verband gebracht moet worden met 't Duitse Balderhaar.

Verder is nog van belang te weten dat de weg van Ootmarsum naar Uelsen daar aansloot op de oudste weg, welke Twente heeft gekend, namelijk de Venebrugge bij Hardenberg. Deze weg vormde via de Nijenbrugge de verbinding met het westen en noorden van ons land. In het dagblad Tubantia van 12 juni 1968 staat hierover te lezen: "Het was een paalweg door het veen en dateert vermoedelijk uit de Romeinse tijd. Ootmarsum kreeg in 1395 van Bisschop Frederik van Blankenheim vrijdom van tol te Hardenberg en Nijerbrugge. Het stuk Hardenbergwille werd later Hessenweg genoemd".

Misschien weet toch nog iemand of mijn conclusies en suggesties juist kunnen zijn.

Denekamp, 3 september 1979.

H.Boink

"Zo, Jan, bi-j de wear van 't beseuk
an oe'n oaln kammeraad oet
'n deens? Hee is je etrouwd, nich?
Wat is 't dan veur meunske?"
"Och, Geert, wat za'k doar van
zeggen! Het is wieters
al wa in örde, mer as 't
tussen der earven stön, dan
gung d'r ginne marklauw
meer bie!"

- zo ziet de kruik er tot nu toe uit -

Er zijn zo van die dingen, die je in het leven van alledag bent gaan zien als heel vanzelfsprekend, maar waarvan het goed is om er van tijd tot tijd eens bij stil te blijven staan. Vaak zijn dat wetenswaardigheden, die je ook beter een tijdje voor je kunt houden om "schatgraverij" op grote schaal tegen te gaan.

Een van die dingen is het voorkomen van allerlei oude en minder oude (maar desonkanks wel erg leuke) gebruiksvoorwerpen of delen ervan in de onmiddellijke omgeving van het huis te Brecklenkamp (in gebruik als jeugdherberg).

De grote vindplaats aldaar, de gracht, is bij insiders al tientallen jaren bekend als een schatkist met scherven. Grote scherven, kleine scherven, witte, bruine, geglazuurd, ongeglazuurd, van Duitse herkomst, van Nederlandse herkomst en niet te vergeten van Chinese herkomst.

Bij de gelegenheden dat de gracht van het huis werd uitgebaggerd, stond er dan ook steeds een bepaling in het contract, dat gaaf gevonden voorwerpen aan de eigenaar dienden te worden overhandigd. Zo zijn reeds tijdens de restauratieperiode van 1940 tot 1945 vele waardevolle voorwerpen verhuisd naar de collecties van de familie Van Heek.

Zo bezit de heer Brilleman, de eerste beheerder van de jeugdherberg, enige meer of minder complete kleine aardewerken voorwerpen.

Enige kleine voorwerpen heb ik nu ook in mijn bezit. Daarnaast zijn er in de loop der tijden ontelbare scherven van potten en pannen, schalen, kop en schotels, wijnflessen, bierpullen en stukken been van slachtafval naar boven gekomen. Het is mijn gewoonte geweest om stelselmatig al deze scherven te ordenen en te bewaren. Vaak stonden de door modder en water besmeurde dozen in de weg, waarna ze weer naar de zolder verdwenen en niet meer bekeken werden.

Onlangs echter vatte ik op een druilerige zondag de
moed eens samen en ging ik aan het snuffelen. Al
snel ontdekte ik dat een groot aantal scherven van
het zogenaamde steengoed (= een verzamelnaam voor alle
hardgebakken aardewerk, zoals bijvoorbeeld Keulse
potten) bij elkaar paste. Het lijmen begon. Pronkstuk
werd een kan van Keuls aardewerk. Hoewel alleen de
buis en een stukje van de hals bewaard zijn, is het
model goed te herkennen. Het leukste echter was de
aanwezigheid op de pot van drie medaillons, waarvan
de middelste geflankeerd wordt door twee leeuwen.
Daarnaast is er een soort po van dezelfde aardewerk
soort, waar ook de twee leeuwen op te herkennen zijn,
maar waarvan juist datgene wat ze dragen, ontbreekt.

In het medaillon van de eerst genoemde kan bevindt
zich ook een spreuk. Tot nu toe is het mij niet ge-
lukt de tekst te ontwarren tot een leesbaar geheel.
Het is om deze reden dat ik uw hulp en stellig ook
uw fantasie inroep om te helpen.
De volgende tekst is afgedrukt in de klei.

ICH·BRING·DER·HERS·LEBSTEIVM·I·FRVATLKHENKVJ·1654:

Naar mijn mening, die ik overigens graag ruil voor
een betere, zou er het volgende kunnen staan:

ICH·BRING·SER·HERSTEBSTENUM·I·FRUNTlichenKUS·1654.

Waarmee ik dan uiteraard nog niet weet wat het alle-
maal wel moet betekenen. Voor uw suggesties houd ik
mij aanbevolen.

Breklenkamp, september 1979.

Coen Hamers.

Greuien en bleuien
konn en gaon
Zoo is't lot van
el't aards bestaon.

O nlangs kwam ik in de gelegenheid om het familie-archief van Cramer in te zien. Mevrouw Cramer in Oud Ootmarsum bood mij die gelegenheid. Hier-voor ben ik haar zeer erkentelijk.

Hierbij zitten erg interessante stukken.

Zo trof ik daar een brief aan van de baljuw van Twente gericht aan de magistraat van Ootmarsum, welke brief voor zich zelf spreekt en luidt als volgt.

"De Bailluw van Twenthe aan de Magistraat van Ootmarsen .

Mijne Heeren!

Met de uiterste verondwaardiging heb ik zelve op 't moment de zoon van Klaas Morshuis en de zoon van Kiel-Leide geattrapeerd rokende bij het dorsschen op de legge in het huis van Carel Markus. Ik haaste mij UwE. daarvan bij deezen dadelijk kennis te geven, niet twijffelende of UwE. zult die beyde klanten naar vigerende wet de boete doen betalen, daar toe staande. De overige middelen ter preventie van gevreesde onheilen in deeze aanhoudende droogte aan UwE. wijse directie overlatende.

Waarmeede verblijvende,

De Bailluw voornoemd

Ootmarsen, Den 7. van Herfstmaand 1810."

H. Knypinga Cramer was de ondertekenaar van deze brief. Hij was in 1803 drost van Twente en woonde in Ootmarsum. In 1810 noemde hij zich baljuw.

H.K. Cramer was ongehuwd en overleed op 29 maart 1815.

Denekamp, september 1979

J.A. den Ouden.

BELANGSTELLING VOOR DE GEIT NEEMT HAND OVER HAND TOE

Een tijdje geleden las ik iets over "de koe van de kleine man". Menigeen zou zich nu kunnen afvragen: wat bedoeld hij daar nu mee? Maar de titel heeft het eigenlijk al min of meer ver-raden. Het koetje der armen, zei men vroeger, of de werkmanskoe.

In de tijd, toen de mens nog rust had -en die rust dus niet behoefde te zoeken- had menig burgermanshuis-houding-ook- in ons dorp Denekamp een of meer geiten. Deze dieren had men voornamelijk om te voorzien in de eigen melkbehoefte. Ook gebruikte men de melk voor de bereiding van het voer voor het varken, dat er aan het eind van het jaar aan "moest geloven" om opge-deeld te worden in de pekeltou.

Bij de arbeiderswoningen kon men daarom een geitenstal aantreffen.

De huismoeders droegen de dagelijkse zorg voor het beest. Want de mannen gingen immers 's-ochtens al heel vroeg het huis uit om te werken in "de Pruus" of in "t Stad". "In 'n textiel was 't good vèdeenn in dee daage". Als de man dan 's-avonds, vaak al laat (veer-tigurige werkweek was er nog -lang- niet!!) thuis kwam, vond hij amper tijd om nog te zorgen voor gras en ander voer.

Het aantal geiten was verder afhankelijk van de gezinsgrootte. De melk werd namelijk over het algemeen toegepast voor gezinsverbruik. Had men één geit dan kon men rekenen op twee tot drie liter melk per dag. Nog tot voor de laatste oorlog werden in ons land honderdduizenden melkgeiten(en bokken en lammeren)ge-houden. Er werden zelfs congressen aan gewijd. Zo vond in 1921 in Roermond een dergelijke bijeenkomst voor de geitenteelt plaats. Hier werd onder meer ge-steld: "De geitenhouderij heeft opvoedende waarde en geeft menigeen eenige ontspanning en eenige niet in-spannende arbeid (als men 't arbeid noemen wil), in de vrijen tijd, dien anderen dikwijls in de kroeg of bij opwindend kaartspel doorbrengen om van andere ver-richtingen in den tijd, die in zoogenaamde ledigheid doorgebracht wordt, maar te zwijgen.

De geitenhouderij gewent ook de kinderen uit het huis aan het oppassen en verzorgen van dieren, hetgeen met goede voorbeelden en goede leiding een veredelende invloed op het karakter uitoefent. Anderen zullen beter dan wij, de ethische en moreele beteekenis van de geitenhouderij in 't klein, zoals die niet enkel door landarbeiders, maar ook door andere arbeiders en kleine middenstanders gedreven wordt, in het licht stellen. Verder werd gezegd: Door haar meerdere intelligentie, haar grootere levendigheid wordt de geit ook spoediger de vriendin van haar eigenaar dan een melkschaap. De omgang met de geit kweekt dierenliefde en daardoor weder andere zachtere gevoelens, die in onzen tijd van verwording en verharding niet onderschat mogen worden."

Of het zo in Denekamp ook allemaal is ervaren durf ik te betwijfelen. Het was echter wel zo, dat er steeds meer mensen waren, die geiten hielden. Tegen die achtergrond is het dan ook niet zo verwonderlijk dat ook in Denekamp een geitenvereniging werd opgericht. In het begin van deze eeuw was deze vereniging zelfs zeer actief. Bij de oprichting telde de geitenvereniging 35 leden. Het totaal aantal geiten beliep aanvankelijk zo'n vijftig. De geiten waren van een inlands ras.

Door verschillende omstandigheden raakte men in 1917 in financiële nood. Men verkeerde in benarde omstandigheden. Dit was in de eerste plaats te wijten aan de hoge kosten, welke het onderhoud van de bok meebrachten, omdat het toezicht hierop in die jaren erg duur was. Men leefde in de tijd van de eerste wereldoorlog (1914-1918), toen Nederland neutraal was, maar het desondanks financieel zwaar te verduren had. Daar kwam nog bij dat in een paar maanden tijd drie geiten doodgegaan waren. Deze waren eigendom van Kleine Haarhuis, van Piet Ymen en van J. Brinkers. Hiervoor moest de kas van de Geitenvereniging natuurlijk dokken. Het bestuur van de Geitenvereniging bestond in die tijd uit H. Suskind, H. Hermelink en A. J. Dingeldein.

Waar is de geit?

Het was in het voorjaar en dus economisch gezien een slechte periode. Vele geiten moesten lammeren. Daarbij kwam dat de verenigingskas vrijwel uitgeput was. Jaarlijks kon men overigens rekenen op een subsidie van f.25,- van de gemeente Denekamp. Voor 't jaar 1917 vroeg de voorzitter van de Geitenvereniging, H. Suskind, in verband met de geschetste situatie een bijdrage van f.30,-. De gemeenteraad hield zich met dit subsidie-verzoek bezig. Een dergelijk bedrag was in die dagen niet zo maar iets. De Vereniging was inmiddels uitgegroeid tot 65 leden. Het geiten-bestand benaderde de 120, welke voor het grootste deel bestond uit gekruiste en zuivere Schwitzeke Zoonen geiten.

Ten tijde van de subsidieaanvraag was de verenigingskas vrijwel leeg. Men beschikte nog over één gulden en twee cent.

De achteruitgang van de kas werd, zoals al is gesteld, geweten aan de sterfte onder de geiten. Bij het lidmaatschap behoorde namelijk ook een verzekering. Totdan had men acht uitkeringen moeten doen, terwijl men er nog één schuldig was.

Men stelde zich voor, al het mogelijke in het werk te stellen, om een zo zuiver mogelijk geitenras te verkrijgen. Een grote steun daartoe werd door Gelderman geboden. Deze zorgde elke twee jaar voor een zuivere Schwitzeke bok.

De gemeenteraad van Denekamp had er echter toch nog wel enige moeite mee en handhaafde de subsidie op f.25,-. In 1918 verzocht de Geitenvereniging wederom de bijdrage van de gemeente te verhogen. Nu tot f.40,-.

Het raadslid Oude Elferink (dorp Denekamp) achtte de gevraagde subsidie niet teveel. De geachte afgevaardigde Kuipers vroeg zich af waarom de raad al zo gauw een beslissing moest nemen. Dat kon toch nog wel even wachten. Burgemeester (en voorzitter) Hoogklimmer vond dat de vereniging zich best eerst eens de moeite kon getroosten om een verslag van haar activiteiten te zenden. Raadslid Aarnink uit Tilligte onderstreepte deze gedachte. Onder deze voorwaarde zou de gevraagde subsidie verleend kunnen worden.

Als zodanig werd dan ook besloten.

Op 11 oktober 1918 stuurt de Geitenvereniging een verslag naar de gemeente. Hieruit is op te maken, dat het ledental ten opzichte van 1918(65) is terugge-
lopen tot 45. Het geitenaantal is vrij stabiel ge-
bleven. Het aantal zuivere Schwitzeken-geiten was
evenwel sterk toegenomen. De kas beschikte over f 1,76.
Vooral de bok, die met name 's-winters nogal extra
gevoederd moest worden, kostte de vereniging handen
vol geld. Over de bok vermeldt het verslag: "Den bok
die wij nu hebben is een pracht dier van het zuiver-
ste ras. Het werd ons, tevens met zijn stamboeklijst,
door den Heer Mr. Lasonder uit Enschede gezonden".

De raad kon met dit verslag instemmen en verleende de
gevraagde hogere subsidie van f.40,--.

Denekamp, mei 1979.

H.Boink.

"Das mien bedrief", zea de keal,
dom harre ne sik an'n paol staon.

Verkoop van Gras te DENEKAMP.

Deurwaarder Plaggemars

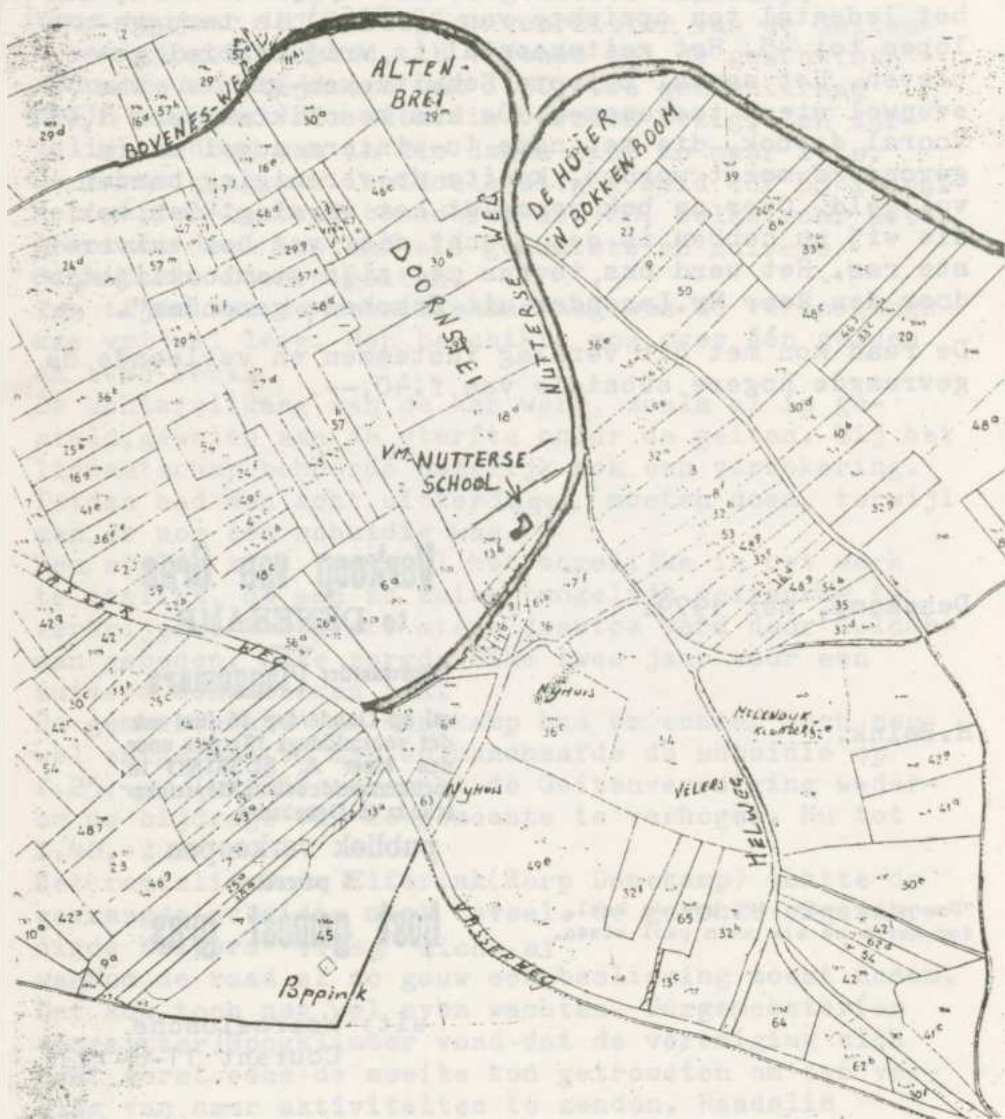
zal op Donderdag 16 Juni e.k.
des voormiddags 10½ uur voor
den Heer A. SUSKIND in
Jochemsweldecchter Meyerinks-
schuur te Denekamp

publiek verkoopen :

4 perceelen

best gemest gras

uit: Weerselosche
Courant 11-6-1921

~ Omgeving Nutterse-es ~

Toen het kadaster in ons land nog niet bestond, was men wel genoodzaakt, bijvoorbeeld bij een aan -of- verkoop van een stuk grond, om voor de juiste omschrijving over de ligging van een bepaald perceel, hiervoor de naam van het perceel en de namen van de aangrenzende percelen te vermelden. Vroeger had dan ook bijna ieder stuk grond een naam. Toen in later jaren de percelen geregistreerd waren en ieder perceel een eigen nummer kreeg, ging men toch nog vaak -naast het kadasternummer- ook de naam van de percelen vermelden.

Ook nu nog gebruikt men -vaak onbewust- de (veld-) naam van een stuk grond. Want het is natuurlijk niet voor te stellen als iemand 's-morgens naar een stuk land gaat om dit te bewerken, bijvoorbeeld met de woorden: "Ik ga naar perceelnummer 102"!!!!

In oude stukken van omstreeks het jaar 1554, worden er (onder de huidige gemeente Denekamp) in de buurtschappen Nutter en Oud Ootmarsum, verschillende erven met hun landerijen omschreven. Zo worden hier de landerijen genoemd, behorende bij de erven Egbertinck in Nutter, Elverynck en Eppinck in Oud Ootmarsum. Wanneer nu de uitgang "ynck" veranderd wordt in "man", dan staat er achtereenvolgens: Egberman, Elverman en Epman. Namen die nu nog van toepassing zijn op de betreffende erven.

De namen van de stukken grond, zoals die toentertijd omschreven werden, zijn in vele gevallen nu nog bekend in dit gebied. Vooral bij wat oudere mensen. Wel worden de namen, zoals ze toen opgeschreven werden, wel eens iets anders uitgesproken. Staan er bijvoorbeeld bij het erve Egbertinck, (nu uitgesproken als Eiberman), de namen: de Haeselbreeden, de Hulsbreede, den Russchenpoll, dan worden deze nu-nog-genoemd: de Haselbrei, de Hulsbrei, 'n-Ruskenpol. Hierin zijn dus duidelijk de oorspronkelijke benamingen te herkennen.

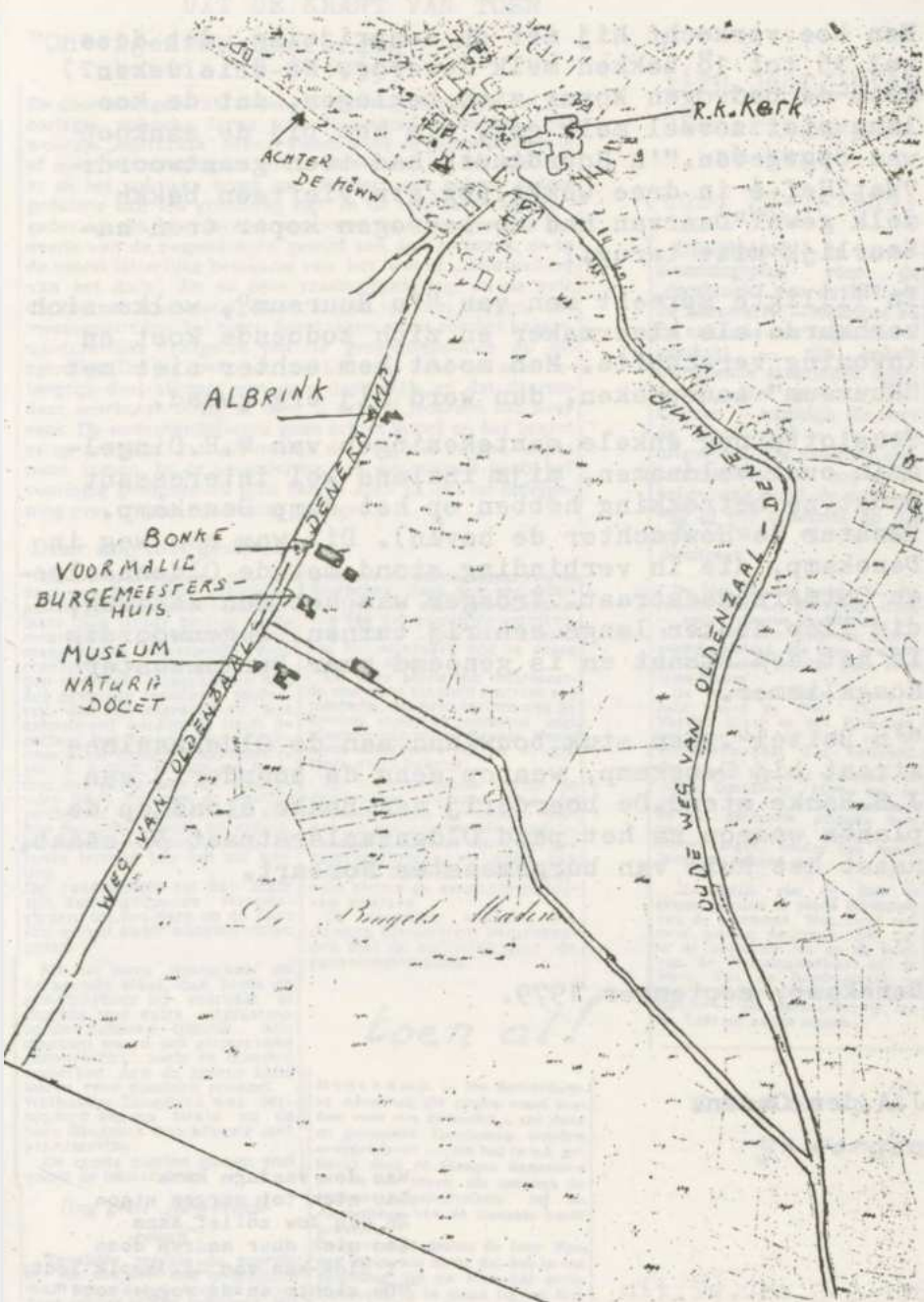
Onder Eiberman behoorden ook stukken grond -toengenaamd: de Heurne bij den Altaerstoel en de Baekenacker. Deze namen zijn hier in deze vorm niet meer bekend. Typisch is echter, dat de percelen welke gelegen zijn naast de Huier nu aangeduid worden als: 'n Altenbrei en 'n Bokkenboom. Misschien -maar dan wel onder een zeker voorbehoud- kan hieruit geconcludeerd worden, dat de nu zo geheten Altenbrei en de Bokkenboom, oorspronkelijk Den Altaerstoel en de Baekenacker werden genoemd. Maar door het verliezen van een bepaalde functie -misschien wel op kerkelijk of godsdienstig gebied-, door de loop der eeuwen veranderd zijn tot de huidige naamgeving.

In de Nutter-es, maar nog meer in de Ageler-es, zijn vele percelen aangeduid met Hoopstie'n. Op kadastraal-kaarten worden deze aangegeven als hele kleine perceeltjes, waarvan meestal verschillende naast elkaar liggen en behoren aan verschillende eigenaren. Bij veldnaamregistratie is mij dat vaak opgevallen. Vaak hadden de eigenaren van een Hoopstie in de nabijheid hiervan een groter stuk bouwland in bezit.

Waarvoor gebruikte men nu deze kleine perceeltjes? Welnu, toen er nog geen kunstmest bestond, gebruikte men deze Hoopstie'n om er de plaggenmest uit de stallen op te slaan. Als dan in de herfst de rogge gezaaid werd -dit moest voor 19 september gebeuren- werden de mestplaggen gebruikt als bemesting.

In elke buurtschap hoort men wel eens verhalen over typische, vaak alleenwonende personen, welke hier vroeger geleefd hebben.

Zo heeft er in het Nutterse Onzool iemand gewoond, welke men 'n Hoondntuut noemde. Uit de naam kan men wel afleiden, dat hij een handel dreef in honden. Ook wat grotere handelswaar zal hem wel niet vreemd geweest zijn. Dat is tenminste op te maken uit het volgende verhaal, dat mij werd verteld en waaruit blijkt, dat hij het met de aanprijzing van zijn "handelswaar" niet zo nauw nam. Z6 probeerde hij eens een "drachtige" merrie te verkopen op de Neuenhauser markt, met de aanbeveling dat, als de merrie over drie maanden nog geen veulen had, het er nooit een kreeg!!!.

~ Gebied ten Z. van Denekamp ~
- Rond 1930 -

Een koe verkocht hij met de aanprijzing, dat deze wel 15 tot 18 bekken melk leverde. Na drie weken kwam de bedrogen koper zich beklagen, dat de koe lang niet zoveel melk gaf, als hem bij de aankoop was opgegeven. "'n Hoondtuut" had toen geantwoord: "Wat? Hef é in drie wekke nog gin viefteen bekkn melk gewn?" Daarvan had de bedrogen koper toen natuurlijk niet terug!!

In Tilligte spreekt men van "'n Huureum", welke zich verhuurde als kleermaker en zich zodoende kost en inwoning verschaft. Men moest hem echter niet met "Huureum" aanspreken, dan werd hij erg kwaad.

Tenslotte nog enkele aantekeningen van W.H.Dingeldein over veldnamen, mijns inziens wel interessant omdat ze betrekking hebben op het dorp Denekamp. "Achter de Höw (achter de hoven). Dit was een weg in Denekamp, die in verbinding stond met de Oldenzaalse- en Ootmarsumsestraat. Vroeger was het een zandweg, die liep achter langs een rij tuinen. Tegenwoordig is het een straat en is genoemd naar Burgemeester Hoogklimmer.

"'n Beitel". Een stuk bouwland aan de Oldenzaalsestraat bij Denekamp, waarop eens de boerderij van J.B.Bonke stond. De boerderij van Bonke stond op de plaats waarop nu het pand Oldenzaalsestraat 33 staat, naast het huis van burgemeester Norbart.

Denekamp, september 1979.

J.A.den Ouden.

Was dow vandage kans
Lao nich tot morgen staon
En was dow zöllef kans
Lao nich duur andren doon
't Klök-ken van St.Jaopik lodt:
"De zichte in de rogge mot!"

"Onteigening doorbraak" (Tubantia 29-9-1959)

De doorbraakgedachte is een veelomstreden punt in het naoorlogse politieke leven van Nederland geworden. Het woordje „doorbraak“ brengt steeds weer de gemoederen min of meer in beweging, zo ook in Denekamp, zij het dan, dat er in het politieke leven van dit dorp een geheel andere gedachte aan ten grondslag ligt. In de openbare raadsvergadering van gisteravond was weer eens het grootste gedeelte van de besprekingen gewijd aan de doorbraak, de in de meest letterlijke betekenis van het woord „doorbreking van het dorp“. En na deze raadsvergadering, en de vele die hieraan zijn voorafgegaan, mogen we wel zeggen, het meestomstreden, het meest besprokene, maar ook het hoogstnoodzakelijke vraagstuk van de gemeentepolitiek op dit ogenblik. Dat de toekomst van het dorp voor een zeer belangrijk deel afhangt van deze doorbraak, en dat daarom deze doorbraak nodig is, daar is vrijwel iedereen het over eens. De onderhandelingen gaan echter stroef en het begint er op te lijken, dat uiteindelijk de wetgever er aan te pas moet komen. In de vergadering van gisteravond heeft het voorlopig goedgekeurd plan van 28 april j.l. om tot onteigening over te gaan zijn beslag gekregen.

Deur nog niet gesloten

Dit wil niet zeggen, dat de deur van het gemeentehuis nu gesloten is voor de onderhandelaars. Nog steeds bestaat de mogelijkheid tot redelijk overleg, maar mocht onverhoopt deze redelijkheid er niet zijn en zouden eventuele besprekingen niet het gewenste resultaat opleveren, dan zal ultraard de wet gehanteerd worden en heeft de rechter het laatste woord. In deze geest besloot burgemeester Jhr. A. J. E. C. van der Heijden het debat over dit belangrijke punt. En toen de voorzittershamer viel stond vast, dat hoe dan ook, althans dit gedeelte van de doorbraak op korte of lange termijn een feit zal worden.

Dit raadsbesluit zal het begin zijn van ingrijpende veranderingen, die het dorp op de duur een geheel ander aanzien zullen geven.

Als het punt „doorbraak“ op de agenda staat, dan heeft de gemeentebode bij voorbaat al gezorgd voor extra zitplaatsen op de publieke tribune. Alle plaatsen waren ook gisteravond „uitverkocht“, zoals we hoorden opmerken. Aan de groene tafel waren twee plaatsen onbezet. Wethouder Zengerink was verhinderd wegens ziekte en de heer Bruggink was afwezig met kennisgeving.

De eerste punten gingen snel onder de hamer door.

Nog geen „doorbraak-gebak“

Tenslotte merkte de voorzitter op, dat veel nog onduidelijk was, maar dat nu veel tot klaarheid schijnt te zijn gekomen. Hij sprak de hoop uit, dat de termijn van 23 maanden niet nodig zal zijn en dat ook de rechter er niet in te pas behoeft te komen. Inmiddels werd van uit de koffie-kamer de koffie geserveerd, ditmaal vergezeld van gebak. Dit bleek echter geen traktatie

te zijn op de goede afloop van de doorbraak, doch op een zakelijke van een huwelijksfeest van één der gemeente-ambtenaren. Voor „doorbraak-gebak“ zou het ultraard nog te vroeg geweest zijn.

De heer Meijerink informeerde de nog naar plannen omtrent een rondweg, die hem ter ore zijn gekomen, mede in verband met plannen van de gemeente Noordhorn. Hiervan is b. en w. officieel niets bekend.

De heer Koopman bracht de deploreerbare toestand van de kanaalbruggen ter sprake. Hoe wel dit een provinciale aangelegenheid is, meent spr., dat het gemeentebestuur er goed aan doet met het oog op de veiligheid hierop de aandacht te blijven vestigen.

De voorzitter meende, dat plannen hieromtrent samenhangen met de beslissing over de kanaalbestemming.

toen al!

Denekamp. — De Rotterdamse Abeyhal, die plaats moet maken voor een ziekenhuis, zal naar de gemeente Denekamp worden overgebruikt. — De hal is n.l. gekocht door de Haagse aannemer J. van der Steen, die onlangs de ontzuwelininstallatie bij de Agelerbrug van de Gasunie heeft gekocht.

Desgevraagd deelde de heer Van der Steen ons mede dat het in z'n bedoeling ligt de Abeyhal gedeelte-gedeelte te slaan bij het terrein bij de Agelerbrug, totdat hij het geheel kan verkopen. De gemeente Denekamp, die vanmorgen nog niets wist van de plannen van de heer Van der Steen, heeft wel belangstelling voor de hal, die men graag zou plaatsen op het industrieterrein.

tien jaar later

"Sanering rond rk kerk"

(tub. 23-7-1969)

DENEKAMP — In het bestemmingsplan voor de „doorbraak“ van de E72 via de Eurowerf — waarmee na de vakantie een begin wordt gemaakt — zijn enkele ingrijpende saneringen opgenomen. Het grootste deel hiervan — namelijk die voor de „doorbraak“ — is reeds uitgevoerd. De sanering concentreert zich nu nog op de bebouwing rond de kerk en wel in het bijzonder op die aan de Weth. van de Heydenstraat.

De hier staande panden — die feitelijk aan het Kerkplein staan — zullen moeten verdwijnen, zodat rond de r.-k. kerk een groen gordel ontstaat, die deze prachtige kerk beter tot zijn recht moet laten komen.

De te slopen huizen liggen in feite tussen de Weth. Van der Heyden straat en het Kerkplein, dat men van de zijde van de Wilhelminastraat kan betreden.

Het betreft hier nog een echt oud stukje Denekamp. Alleen het op de hoek van de Wilhelminastraat en het Kerkplein staande huis van de gezusters Keltzer zal blijven staan, omdat het onder Monumentenzorg valt.

Tweederde van de hier te slopen panden is reeds eigendom van de gemeente. Men moet nog twee panden aankopen. Het gaat in de bedoeling om op de hoek van de Wilhelminastraat en de Weth. Van der Heydenstraat — aan de andere zijde van het pand Keltzer — een parkeerterrein van ca. 2.500 m² aan te leggen.

en hoe is 't geworden?!

uit: Tw. Crt. 2-2-1966

Dat er tussen Singraven en Bögelscamp heel wat problemen en (familie)vetes hebben bestaan is bij hen, die enigzins op de hoogte zijn met de geschiedenis van deze v.m. heerdijkheden, wel bekend. Menig gerechtelijk proces moest zelfs worden gevoerd. Vele bewaard gebleven archivalia getuigen daarvan(m.n.Staatsarchief van Münster).

Ook in een ander voor de historie belangrijk archiefstuk wordt daarvan melding gemaakt. Soms heel uitvoerig. Hierbij doel ik op de zogenaamde "legger" van Bögelscamp. Een soort pachtboek, waarin allerlei beschrijvingen omtrent de eigendommen van Bögelscamp en de inkomsten daaruit staan vermeld. Het boek bevindt zich in het archief van het Huis Singraven, en is aangelegd rond 1730 door de toenmalige nieuwe eigenaar van Bögelscamp, Alexander Willem van Raet. Deze was bezitter van het fraaie goed geworden bij testament. De vorige eigenaar was de kanunnik Lucas Alphert Voet. Deze was rechtsopvolger van zijn broer Gerard Adolf Voet, welke geen andere erfgenamen naliet. Lucas Voet heeft hier echter nooit gewoond. Bij zijn overlijden op 8 april 1724(te Amsterdam)vermaakte hij Bögelscamp aan de beide dochters van zijn zuster Mechteld Lucretia. Deze was gehuwd met ene Van Staverden. Uit het op 4 oktober 1714 opgemaakte testament bleek dat zijn voorkeur daarbij uitging naar zijn in 1676 geboren nicht Gerhardina Margeretha van Staverden. Deze nu was in 1710 gehuwd met de(voormalige) Franse luitenant Alexander Willem van Raet. Van Raet was in 1679 geboren in Ulft.

Hoewel de testamentaire erfopvolging niet zonder moeilijkheden verliep werd Alexander van Raet toch in 1737 eigenaar en bewoner van Bögelscamp. Hier kwam hij al spoedig in aanraking met zijn buurman Sloet van Singraven.

Het volgende relaas, door Van Raet zelf opgetekend in eerder genoemd pachtboek, getuigt daarvan.Hieruit is tevens op te maken, wanneer de kerk in Nordhorn zijn grote toren heeft verloren.

De hierin genoemde "soon de fehndrig" is Van Raet's derde zoon Everhard Johan Arnold. Deze is geboren in 1716. Hij was van 1747-1749 vaandrig, en later luitenant in Münsterse dienst. Waarschijnlijk is hij kort na 1759 priester geworden. Want vanaf die tijd wordt hij vermeld als huiskapelaan op Bögelscamp.

"Woensdag de 13e december 1747. Also door de sware stormwind dese nacht eene grote peppel omtrent tegen de hoeck van de kadijck an Singraven toeslag op de meulenweg, an de koldeway als men het noemt, was neergewayt, hebben Singraver dienstboeden en timmerluy 't selve beginnen an de stam door te sagen. En ons 't selve berigt sÿnde, is mijn soon de fehndrig, daer na de middag anstonts na toe gegaan. Met onse timmerman Hövels Harmen, onse jager Harmen Hendrik Boemer, G.H.Wesenberg mijn knegt, Jan Wesenberg, sijn broer, nu op de Hofstede woonagtig, oock de soon van Slot Hendrick Harmen, Slot Derck, nu op 't Broeckhuys off ende Slothuys woonende, voort Dyck Jans soon Lubbert, hebben de voorseide peppele midden doorgesaegt en verder besnoyt en beyde de onderste bollen so well als 't voornaemste toegholt in 4 reisen hier met twe van mijne peerde op Bögelscamp gebrogt. Terwijl dog inmiddels de Heer van Singraven self met sijn jager, lijftknegt, bouschult etc. daertegen iets wilde inbrengen off beletten altans met woorden, so heeft de fehndrig sig daeraen niet gestoort, maer an hem de waerheyte seggende, dat hij de 10 geboden sou leeren en een anders goet niet begeeren. So dat inmiddels daer bij gekoomen off gepasseert sijn en daervan ten aller tijden schuldig sijn getuygenisse te geven de bovengeschrevene en nog Jan Brakemaker uyt het darp, Laman in Deurninge, Leuynink Harmen, Lambert Kappelhof, de mulder van Singraven en alle uyt het Sonderhuys, neffens nog vele andere, die aldaer gepasseert en 't selve gesien hebben. Sÿnde op 12(december)'s aves van ses tot omtrent twaalf uhren sodanigen stormwind geweest, als des gelycken sedert 't jaer 1703 niet geweest en is de hele Spitz van de Nothoornse toren affgewayt, des gelycken hoogte en lange spits hier omtrent niet is."

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: HEEMKUNDE DENEKAMP

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: Redactie van 't Onderschoer

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

Noteert u mij voor een abonnement op 't Onder-
schoer/het lidmaatschap van Heemkunde Denekamp *
voor f.10,-per jaar, met ingang van:.....

Naam :

Geboortedatum :

Straat :

Woonplaats :

Postadres :

Ik wacht met betaling tot ik een accept-girokaart
ontvang.

datum:

* eventueel doorhalen wat u niet wenst. (handtekening)

Hebt u opmerkingen wensen of suggesties met
betrekking tot de inhoud van 't Onderschoer of
heeft u zomaar een vraag op heemkundegebied,
dan kunt u daarvoor dit formuliertje uitknippen.

AAN DE REDACTIE VAN 't ONDERSCHOER

.....
.....
.....
.....

afzender:

Naam :

Straat :

Woonplaats/postadres :

-duizendblad-

